

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd. Aan de geabonneerden in de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen, wordt de Jaargang, uit hoofde van de 40 pCt. rabat voor transport-, assurantie- en commissie-gelden, tegen de betaling van f 8,50 afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden *vrachtfrij* aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den kapitein VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: *voor den Militairen Spectator.*

VERHANDELING

OVER HET

KRIJGSWEZEN DER VOORNAAMSTE EUROPESCHE MO- GENDHEDEN.

IV.

DE AARD, ZAMENSTELLING EN BIJZONDERHEDEN VAN HET OOSTENRIJKSCHE KRIJGSWEZEN.

(*Vervolg van N°. 5.*)

TAKTISCHE OPKWEKING DER TROEPEN.

De taktische opkweeking der troepen, wordt, even als het theoretische onderwijs, met de grootste zorgvuldigheid geleid en bestuurd, en levert ook, daar dit door den gerekten diensttijd zeer begunstigd wordt, voortreffelijke uitkomsten op.

Nadat de rekruten vooraf, en zeer grondig, in de houding, het marcheren, en in de behandeling hunner wapens, individueel en in massa zijn geoefend, worden zij, met bijzondere zorg geëxerceerd in de verspreide gevechts-orde, en voor de infanterie in het bajonnetvechten, en de kavallerie in het vechten te voet en te paard. Ook de theoretische en praktische velddienst is het voorwerp van buitengewone behartiging. De gelijkvormigheid die men bij de uitkomsten dezer opkweeking overal opmerkt, is het gevolg van de gedegene voorschriften, die op goede beginselen grond, overal ten naauwgezetste gevolgd worden. Eene bijzonderheid die hier niet stilzwijgend kan worden voorbij gegaan — omdat zij den grootsten invloed op de instructie heeft uitgeoefend — is, dat men een blind vertrouwen stelt in de voorschriften der dienst- en exercitie-reglementen; dewijl zij allen van eenen beroemden veldheer — den aartshertog KAREL — zijn uitgegaan. Ook de wijzigingen daarin aangebragt, zijn door den aartshertog goedgekeurd; — deze worden in het volgende rubriek nader omschreven.

Voor elk wapen bestaat een bijzonder dienst-reglement, hetwelk in den jare 1807, gezamenlijk aan de troepen ter opvolging is

uitgedeeld, en die alle door den aartshertog KAREL zijn geteekend. Deze reglementen zijn, wat de grondbeginselen betreft, gelijk-luidend, alleen daar gewijzigd, waar de eigendommeljkheid der wapensoorten het vorderde.

De exercitie-reglementen dagteekenen van denzelfden tijd, en zijn, even als de dienst-reglementen, in het Hoogduitsch gesteld. Voor de afrigting der rekruten, tot op het tijdstip dat zij in de compagnie en het eskadron worden ingedeeld, bestaat een afzonderlijk voorschrift, dat bijzonder doelmatig ingerigt is.

De artilleristen worden, wat de inwendige diensten betreft, geoefend naar de voorschriften, vervat in het infanterie-dienst-reglement, dewijl er geen bijzonder artillerie-dienst-reglement bestaat. Zoodoende begint de opkweeking van den kanonnier, met de houding, de wendingen, het marcheren en de handgrepen met de sabel. Gelijktijdig met dit onderrigt, worden aan hen de algemeene begrippen van het geschut en derzelver hoofbestanddeelen bekend gemaakt; daarna volgt de exercitie met het veld- en belegerings-geschut. Als hij eene voldoende praktische kennis van dit alles verkregen heeft, gaat hij op de compagnie's-, staf- of regiments-school. In de eerste ontvangt hij onderrigt in het lezen, schrijven en rekenen, en in de beginselen der artillerie-wetenschap, gaande deze over alle bestanddeelen van het geschut, de gronden der rigting, over de uitrusting, over de voordeelen en hulpmiddelen bij het praktisch gebruik, enz. Later worden deze onderwerpen nog verder uitgebreid, en tot de eerste beginselen der meetkunst, het regtlijnig teekenen, de versterkings-kunst, den aanval en de verdediging der vestingen, voortgezet. Zoodra de kanonnier of onder-officier aanleg voor uitgebreidere studien toont, wordt hij in de regiments-scholen opgenomen. Het onderwijs in de vuurwerkerij wordt zeer volledig gegeven. Jaarlijks worden de vorderingen in het praktisch en theoretisch onderwijs, zeer zorgvuldig nagezien en beoordeeld.

Het wetenswaardige der exercitie-reglementen, wordt in het volgende rubriek breedvoeriger medegedeeld.

TAKTISCHE BIJZONDERHEDEN.

Om het standpunt der taktische beschaving van het Oostenrijksche leger, en gelijktijdig de grondbeginselen welke het gebruik en de aanwending der troepen regelen te leeren kennen, laten wij hier een beknopt overzicht der exercitie-reglementen volgen:

1°. Exerctie-reglement voor de infanterie.

a. De opstelling is op drie gelederen, de manschappen in de kompagnien zijn naar de grootte gerangschikt; het bataillons-vaandel is, tusschen twee 2de luitenants, in het midden van het bataillon geplaatst. Het 1ste en 2de bataillon telt, zoo als vroeger reeds gezegd is, 6 en het 3de bataillon 4 kompagnien, Twee naast elkander staande kompagnien vormen eene divisie; de kompagnie is in 4 pelotons afgedeeld. Een gedeelte van het kader bevindt zich, bij een in linie opgesteld bataillon, in het front van het eerste gelid; tusschen elk peloton staan korporaals, en 1 officier op den linker vleugel van iedere kompagnie. Van de 6 kompagnie-chefs zijn er slechts 4 in het front, de overige officieren en onder-officieren staan achter hen in de openingen der pelotons, welke bij het breken der linie op de vleugels der pelotons plaats nemen. De bataillons van een regiment staan neven elkander, met 12 schreden tusschenruimte. De muzikanten bevinden zich op den rechter vleugel van het regiment; de tamboers — welke derde gelid door de timmerlieden gevormd wordt — worden achter het midden van het bataillon waartoe zij behooren, geplaatst. Ook bij alle soorten van marschen, blijven de tamboers naast of in het midden der bataillons, op de hoogte tusschen de afdeelingen, welke het vaandel insluiten, marcheren. Wanneer de beide grenadier-kompagnien bij het regiment worden ingedeeld, dan stellen zich deze op den rechter en linker vleugel van het regiment.

De luitenant-kolonel kommandeert het 1ste, de beide majoors het 2de en 3de bataillon; de kolonel voert het regiment. Is de eigenaar (Inhaber) bij het regiment aanwezig — dat zelden plaats heeft — dan neemt de kolonel het kommando van het 1ste bataillon op zich, en zoo graadsgewijze afdalende. De kommando's der regiments-kommandanten, dienen tot voorbereiding der bataillons-kommandanten; zij beginnen steeds met de waarschuwing:

Geeft acht! Men zal, enz. («Habt! Acht! Men wird.»)

De officieren staan met getrokken degen of sabels.

b. De rigting kan recht, links, of op het midden genomen worden; wanneer die op een der vleugels geschiedt, dan wordt er rottenwijs met den gezwinden pas, in de rigting gerukt. Op grooteren afstand geschiedt zulks met afdeelingen of pelotonsgewijze, na dat een der afdeelingen in de rigting gesteld is. De pelotons-kommandanten kommandeeren daarbij: «marsch! en halt!» De bataillons-kommandant is speciaal met de rigting van het 1ste gelid belast, — de kapiteins en luitenants rigten de achterste

gelederen, en begeven zich daartoe voor eenige oogenblikken, van de hun aangewezenen posten. De rigting, bataillonsgewijze, door aangewezenen punten (jalons) is niet voorgeschreven,

c. De vuren geschieden op het kommando, hetzij met de gelederen der pelotons, halve kompagnien, halve divisien, enz., of wel met de beide voorste gelederen te gelijk. De eerstbedoelde vuren zijn bijzonder aanbevolen voor terugtrekkende troepen. Bij de vuren treden de bij het 1ste gelid ingedeelde officieren en onder-officieren in het 3de gelid terug; die uit het 3de gelid stellen zich achter het front. Het zoogenaamde bataille- of twee-gelederen-vuur wordt slechts zelden aangewend, omdat men de troepen daarmede te veel uit de hand laat. Ingeval dit vuur bevolen wordt, dan doen dit de manschappen uit het 1ste en 2de gelid; — het omwisselen der geweren uit het tweede gelid met die uit het derde gelid, heeft alleen plaats bij het carré-vuur.

d. De marsch. Het reglement schrijft slechts twee soorten van passen voor, te weten: de gewone, van 90 tot 93 passen in de minuut, welke bij het afleggen van groote afstanden, in den frontmarsch, wordt aanbevolen; vervolgens de gezwinde («Dublir-Schritt») van 120 passen in de minuut. Bij de frontmarschen met heele of halve bataillons, wordt de rigting en voeling steeds naar het midden gehouden. Op het waarschuweud kommando van den bataillons-kommandant: «Men zal met het geheele front marcheren!» gaan het vaandel met de twee luitenant-vaandel-geleiders, alsmede de kapiteins van de rechter en linker vleugel des bataillons, 6 schreden voorwaarts, om gedurende den frontmarsch de rigtingslijn af te bakenen. Bij eene halve of geheele zwenking van het bataillon, in front marcherende, breekt de frontlijn divisie-gewijze en échelon, met 3 schreden afstands, te beginnen van den zwenkende vleugel. De uitdrukking «half rechts of half links,» staat gelijk met het: «rechts- of links-om; daarentegen komt het: rechts-om, overeen met het rechts-om-keert, in het Pruisische en in ons reglement.

Wanneer er in het vooruitgaan zal gevraagd worden, dan wordt zulks vooraf door den regiments-kommandant gewaarschuwd, waarop de bataillons-kommandanten achter het front terug treden, als wanneer op hun kommando: marsch! marsch! in den gezwinden pas wordt overgegaan, en nog 100 schreden gemaakt worden, vóór dat er halt gehouden wordt.

Als men zich voor den vijand in een of twee slaglinien terugtrekt, dan geschiedt dit gewoonlijk bij gedeelten, of en échequier, met korte afstanden, namelijk van 50 schreden, wanneer weder halt en front gemaakt wordt. Het doortrekken der linien — bij welke opstelling de bataillons steeds met hunne vanden op elkander gedekt staan — geschiedt door afbreking der halve kompagnien van de vleugels der divisien.

e. De frontveranderingen geschieden door het rottenge-

wijze opmarcheren van het bataillon, op een der vleugels, of op het midden.

f. Kolonne-formatie. Van het bataillon in linie staande, kan eene kolonne met de geheele of halve afstanden der afdeelingen, — verder eene rij en kolonne (met gelederen of uit de flank) gevormd worden. Wat de eerste kolonnesoort betreft, deze kan men door uitzwenking met pelotons, halve kompagnien, of halve divisien daarstellen; — in dit geval geschiedt het even als bij alle zwenkingen, door het zwenken of uitloopen (auslaufen) der rotten. Bij deze kolonnen, en alzoo ook bij den parademarsch, marcheren de aanvoerders der afdeelingen op hare vleugels, terwijl de overige officieren en onder-officieren in de gelederen marcheren. De opsluiters vallen dus bij alle de in gebruik zijnde kolonne-formatien, geheel weg.

De rijen-kolonne (uit de flank) kan eenvoudig, dubbel, en eenvoudig ook met dubbele rijen gevormd worden. In het tweede geval namelijk, marcheert een in linie staand bataillon, uit het midden, of van de beide vleugels te gelijk af. In het derde geval, verdubbelen de evene of onevene rotten, na de kwart-wending, de voorste rotten, waardoor de rotten gemakkelijker kunnen marcheren, zonder het bataillon te verlengen. Bij de massa-formatie, staan de afdeelingen op gelederen-afstand, digt bij elkander. De breedte eener zoodanige kolonne is op haar grootst, die van het front eener divisie, op haar minst die van het front eener halve kompagnie. Wanneer eene kolonne met afdeelingen, in de rijen-kolonne (uit de flank) zal overgaan, dan wordt er eerst halt gemaakt, hetgeen overigens bij het ploijeren en deploijeren, altijd in acht genomen wordt; waardoor echter veel tijd onnoodig verloren gaat.

g. De opmarschen. Een bataillon, dat zich in kolonne bevindt, laat men opmarcheren, door het kommando: «Men zal regts (links) deploijeren en in het front opmarcheren!» De staande blijvende afdeeling geeft alleen de rigting aan, dewijl geene vooruitkomende onder-officieren de rigtingslijn afbakenen. Bij eene geopende kolonne, wordt de opmarsch door uitzwenking bewerkstelligd. Geschiedt het uit de massa op eene middel- of achterste afdeeling, dan blijft de genoemde afdeeling op de plaats staan. Iedere afdeeling houdt halt zoodra zij gedemaskeerd is, en wordt gerigt vóór dat zij in het front oprukt. Alle de opmarschen geschieden overigens in den gewonen pas, terwijl de tamboers den marsch slaan. Een of meerdere bataillons kunnen ook eene zoogenaamde dubbele kolonne vormen, door den afmarsch in afdeelingen van de vleugels of uit het midden der geheele linie. Uit deze kolonne laat men flanken of haken formeren, door de eene helft te laten afzwenken en de andere helft te laten opmarcheren.

Behalve deze zijn er nog meer andere ingewikkelde en ondoel-

matige, op- en afmarschen voorgeschreven, welke echter onlangs uit het reglement zijn geschrapt.

h. Het carré wordt gewoonlijk slechts uit één bataillon gevormd, en wel onmiddellijk uit eene kolonne of massa, met half divisie-front. Tot de vorming van front en staart, sluiten de naastbij staande beide kompagnien op, zoodat aldaar zes gelederen diepte gevormd worden. Van de middelste kompagnien stellen zich de pelotons regts en links achter elkander, zoodat de flanken van het carré, van 8 pelotons, uit 3 gelederen bestaan, en deze, met de 7 kader-personen, in de tusschenruimten staande, medegerekend, 31 rotten, terwijl het front en de staart, ongeveer 50—60 rotten tellen. Bij de kolonnen die regts of links zijn afgemarcheerd, wordt het carré op de rechter of linker vleugel-kompagnie, welke alsdan staan blijft, gevormd; — bij een bataillon in het front, op de 4 pelotons regts en links van het vaandel. Daar waar gevaren dreigen, zal men ook, als verdediging tegen de kavallerie, massa's kunnen vormen van de enkele divisien, zoodat het veld-bataillon in 3 zulke massa's verdeeld wordt; — zij hebben een front van 2 pelotons. De bataillons-carrés zelve, kunnen weder uit even zoo verschillende als ingewikkelde wijzen, in enkele en dubbele kolonnen, gebroken worden.

Bij een bataillon van 4 kompagnien, wordt het hoofd en de staart van het carré uit slechts 3 kompagnien zamengesteld. Wordt het carré door kavallerie aangevallen, dan kommandeert de bataillons-kommandant: «Eerste gelid velt 't geweer (of de bajonet!) waarna hij het 2de gelid, door het omwisselen der geweren met het 3de gelid, twee malen doet vuur geven, en daarna ook het geweer doet vellen. Is nu de kavallerie op 50 schreden genaderd, dan vuurt het eerste gelid uit het geveld geweer. In dien tusschentijd heeft het 3de gelid weder geladen, of de geweren met het 4de gelid gewisseld, om de enkele ruiters die doorgedrongen zijn, neder te schieten. Als de aanval afgeslagen is, worden de geweren weder geladen.

i. De bajonet-aanval is in het reglement alleen voorgeschreven aan in linie staande troepen. In dit geval wordt op 300 schreden den gezwinden pas, en op 50 schreden het vellen der geweren gekommandeerd, waarna, gesloten en zonder geroep (dat aan de Oostenrijksche troepen algemeen ontzegd is) op den vijand wordt ingeloopt. Zulke bajonet-aanvallen mogen niet zonder reserve gedaan worden; zij worden als het laatste moment der verdediging, zelfs tegen kavallerie, aanbevolen, ook in het geval als de opstelling niet bijzonder door het terrein begunstigd wordt.

k. De grenadiers mogen nimmer tot het tirailieren of de verstrooide gevechts-orde gebruikt worden; dewijl zij voor beslissende gevechts-toestanden in reserve moeten blijven. Van de linie-infanterie is het 3de gelid speciaal bestemd voor de verstrooide ge-

vechts-orde. Tot dat einde vormt het bedoelde gelid, op het daartoe uitgesproken kommando, 12 tirailleur-pelotons achter het front van het bataillon, door dat de 3de gelederen der evene of onevene pelotons zich achter die der regter nevenstaande pelotons stellen; In deze zamenstelling zullen die pelotons tot de (zoo het schijnt nog altijd geliefkoosde) verlenging van het front, tot het vormen van haken, tot het vormen eener reserve, namelijk als er geene tweede slaglinie voorhanden is, of eindelijk tot het tirailieren worden gebruikt. De kommando's voor alle deze gevallen zijn zeer uitvoerig voorgeschreven. De tirailleur-pelotons welke bestemd worden tot verlenging van het front of tot flankdekking, zullen in dit geval hun vuur niet dan pelotonswijze afgeven. De tirailleur-pelotons worden bij de kolonne-opstelling, als flankdekking regts en links uitgetrokken. Wanneer dergelijke tirailleur-afdeelingen, uit verscheidene bataillons van een regiment, tezamen getrokken en gedetacheerd zijn, dan wordt een der bataillons-kommandanten benoemd, om daarover het bevel te voeren, welke zich door zijnen adjudant laat vergezellen.

Daar er bij de infanterie geene hoornnisten aanwezig zijn, zoo worden de tirailleur-signalen door de tamboers gegeven; — deze signalen beperken zich tot de allernoodzakelijkste, te weten: vooruit- en achteruitgaan, verzamelen, regts en links trekken, en het aanvallen der kavallerie.

Omtrent de gebruikelijke ontwikkeling der tirailleurs voor het front van een in linie staand bataillon, in open terrein, is het volgende bepaald: drie pelotons (2 der vleugels en 1 middenpeloton) verspreiden zich, twee en twee man van hetzelfde rot neven elkander; het laatste zelfs ongeveer 6 schreden van elkander. Op 80 schreden achterwaarts van deze, komen drie pelotons, gesloten als soutiens, en de zes andere pelotons weder 80 schreden achterwaarts van de soutiens, twee aan twee te zamengevoegd, elk onder het bevel van een kapitein, welke als reserve dienen. Tot beginsel is aangenomen, dat de laatste tirailleur-afdeelingen zich nimmer gelijktijdig mogen verspreiden. De formatie van kleine hoopen of kluwen is voorgeschreven in het geval van kavallerie-aanvallen. Bij overwigtige infanterie-aanvallen, trekken de tirailleurs, de soutiens en reserven zich op de flanken van het bataillon terug.

Op dit reglement is later een aanhangsel in het licht gegeven, hetwelk eenige noodzakelijk geworden veranderingen en wijzigingen bevat, die beknoptelijk op het volgende nederkomen:

Voor de evolutiën van grootere afdeelingen (brigaden en divisien), is, in de gevallen waarvoor vroeger de gezwinde pas was voorgeschreven, een derde pas, namelijk de manoeuvreer-pas aangenomen, van 105—108 in de minuut. Regts of links afgemarcheerde massa's, kunnen op alle halve divisien van het

bataillon geformeerd worden; — tegen aanvallende kavallerie, wordt echter de, op het midden geformeerde massa aanbevolen. Uit deze wordt het volle carré gevormd, waarin echter voor de tamboers, timmerlieden, de bataillons-kommandant en adjudant de noodige ruimte moet worden gelaten. De divisie-massa's eens bataillons kunnen insgelijks op eenen vleugel, of eene halve kompagnie zamengesteld worden. De eenvoudige carré-formatiën, en het breken derzelve, zijn bijbehouden; daarentegen zijn de afmarschen met rijen of afdeelingen, van de beide vleugels of uit het midden der bataillons, afgeschaft. Bij het tirailieren, kan men ook in plaats van het 3de gelid, afdeelingen uit het front der kompagnie nemen, welke zich zoodanig verspreiden, dat de drie mannen van een rot, zich neven elkander stellende, een tirailleurot vormen.

2. Exercitie-reglement voor de kavallerie.

De indeeling der eskadrons in divisien, vleugels en pelotons, is reeds vroeger opgegeven. De indeeling van het kader, in en achter het front, is gelijk aan die, welke bij de infanterie is ingevoerd. De divisien staan met 12 schreden tuschenruimten neven elkander; evenzoo de regimenten. Ieder divisie wordt door een staf-officier gekommandeerd, welke voor het midden zijner divisie staat. De divisie van den luit.-kolonel van het regiment, wordt door den oudsten ritmeester aangevoerd; wanneer echter de eigenaar van het regiment bij hetzelfde aanwezig is, dan neemt de luit.-kolonel het onmiddellijk bevel zijner divisie over. De rigtingen geschieden even als bij de infanterie, opvolgend met rotten of met afdeelingen. De eskadrons-kommandanten rijden, bij den frontmarsch, op een halfpaards lengte voor het front. De divisie- en regiments-kommandanten worden, bij den aanval, in de tuschenruimten opgenomen. De aanvallen in echelons, met pelotons, vleugels, halve en heele divisien, worden bijzonder aanbevolen en schijnen zeer geliefkoosd te worden. Wanneer een lancier-regiment aanvalt, dan nemen de manschappen uit het tweede gelid de lansen ter linker zijde en trekken de sabel, om in de handgemeenschap, die van het 1ste gelid met meer vrucht te kunnen ondersteunen.

Tot het flankeren worden er pelotons uit het front vooruitgetrokken. Het 1ste gelid dezer pelotons verspreidt zich; het 2de volgt als reserve. Het flanker-gevecht kan ook zoodanig geleid worden, dat de beide gelederen elkander gedurig aflossen, alzo echequier-vormig. Tot het vervolgen van eenen geslagenen vijand, kunnen er ook pelotons uit het front getrokken worden, om de taak eener voorhoede op zich te nemen.

De ligte kavallerie (met uitzondering der lanciers) worden veel geoefend in het af- en opzitten, om afwisselend te paard en te voet te vechten, waarbij voor het laatste geval, de karabijn en busen tot hoofdwapens dienen. Ook daarin is de kavallerie zeer ervaren.

Het bovenstaande zal voldoende zijn, om zich eenig denkbeeld te maken van het standpunt der elementaire taktiek van het Oostenrijksche leger. Wij moeten alsnu eenen vlugtigen blik werpen op de eigenaardigheden der bij dat leger in gebruik zijnde zamengestelde taktiek.

Wat de theorie der hoogere taktiek betreft, heeft het nimmer aan voorschriften, en voor de andere takken van algemeene krijgskunde, aan goede handleidingen ontbroken. De Oostenrijksche militaire litteratuur is zelfs zeer rijk in dergelijke voortbrengselen van kennis en vernuft, en daarom is het te meer te verwonderen, dat de opstelling- en bewegingsleer van groote troepenkorpsen, of de zoogenaamde veld-manoeuvres, eerst in de laatste vredesjaren, ook praktisch zijn beoefend. Het tezamentrekken van eenige troepen had, wel is waar, jaarlijks plaats, doch deze strekte zich niet veel verder uit, dan tot regimenten en brigaden; waarbij dan nog niet of zelden naar dispositiën en op het terrein toepasselijk, gemanoeuvreerd werd. Aan den tegenwoordigen veldmaarschalk, graaf RADETSKY, komt de verdienste toe, hierin voor het eerst langs den praktischen weg, de baan gebroken te hebben. De troepen van het Italiaansche leger, onder zijne bevelen geplaatst, zijn ook vooralsnog bijna de eenige, die in soortgelijke veldmanoeuvres, maar dan ook op eene voorbeeldige wijze zijn geoefend. De invloed van het hooge en schitterende talent van dien generaal, was alleen in staat, om de tegenkantingen, welke zich allerwege tegen deze nieuwhed opdeden, te overwinnen, waardoor hij hij nu, zelfs door zijne vijanden, van alle de actief dienende generaals des Oostenrijksche legers, voor de bekwaamste veldheer gehouden wordt.

De behoefte bragt den veldmaarschalk RADETSKY tot de tezamenstelling van voorschriften ten dienste zijner onderhebbende troepen, welke de gedeeltelijk te uitvoerige en gedeeltelijk onvoldoende exercitie-reglementen vervolledigen en wijzigen zouden, en waaraan anderen, voor manoeuvreer-plannen, zich aansloten. De hofkrijgsraad, tot de overtuiging van het nut dezer handleiding bragt, was eindelijk tot het besluit gekomen — andere inzigten ter zijde stellende — om deze voorschriften aan eene praktische beproefing te onderwerpen. De jaarlijksche troepen-vereenigingen zouden tot dat einde benuttigd worden, en de kommanderende generaals, daarover hunne gevoelens moeten overleggen. In 1836 werd door den hofkrijgsraad een termijn van 2 jaren vastgesteld, waarin er eene beslissing zoude genomen worden. In 1838 was men echter nog tot geen bepaald besluit gekomen, zoodat de aangenomen termijn nogmaals met twee jaren verlengd werd.

Het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat de voorslagen van den generaal RADETSKY vele tegenstanders gevonden heeft in een leger,

waarbij men eenmaal een blind vertrouwen gesteld had in alles, wat van het hoofd van den staat, deszelfs familie, en in het bijzonder van den aartshertog KAREL is uitgegaan. Ook in geen land van Europa, is het zoo moeilijk om nieuwheden ingang te doen vinden, dan in de Oostenrijksche monarchie. Daarbij zijn de meeste generaals en hoofd-officieren, mannen van jaren, gehecht aan oude beginselen en gewoonten, die zij, om algemeen bekende redenen, niet gaarne tegen nieuwe verwisselen. Het is waar, dat het onpartijdigste oordeel in de bedoelde voorschriften, vele leemten en gebreken ontdekt heeft, die ook reeds door veranderingen zijn gewijzigd en verbeterd. De generaals der infanterie noemen den ontwerper eenen compiler, die uit alle reglementen, welke in Europa bestaan, een geheel heeft zamengesteld, dat in de meeste gevallen strijdt met de beginselen der infanterie-taktiek, en dat onkunde in de technische kennis verraadt; terwijl die der artillerie zijne beginselen voor onbruikbaar verklaren. Te zeggen dat de veldmaarschalk RADETSKY oorspronkelijk tot het wapen der kavallerie behoort, zal tevens den grond dezer oordeelvellingen eenigzins doen kennen. Het Oostenrijksch-Italiaansche leger volgt intusschen deze voorschriften, en van lieverlede zullen deze proeven, die in de andere gewesten van de monarchie genomen worden, vele van deze nieuwe beginselen doen aannemen. Daar er nu sedert den vrede van 1815, geene andere notabele nieuwheden bij de toegepaste taktiek der Oostenrijkers zijn ingevoerd, en de voorschriften van den veldmaarschalk RADETSKY, in alle gevallen, op in gebruik zijnde beginselen berusten, zoo gelooven wij niet beter te kunnen doen, dan een vlugtig overzicht te geven van dit onderwerp, dat ten titel voert: *Handleiding voor de taktische oefeningen van verscheidene regimenten der keizerlijke koninklijke infanterie.*

Het doel dezer voorschriften is, om tot aanhangsel op het bestaande reglement te dienen, voor de tezamenstelling en het taktische gebruik der infanterie, in brigaden en divisiën. Hierbij is het terrein geenszins in aanmerking genomen, dewijl daardoor wijzigingen worden voortgebragt, die geenszins in bepaalde vormen kunnen voorgesteld worden.

De opstelling van brigaden en divisiën. Eene brigade, welke uit 4 tot 8 bataillons kan bestaan, zal in twee, hoogstens in drie slagliniën, opgesteld worden. Men kan daarbij de regimenten, vleugel- of slaglinies-gewijze, d. i. neven of achter elkander opstellen. De afstand tusschen de liniën, zal van de 100 tot 500 schreden bedragen. Bij de vleugelsgewijze opstelling met slagliniën, zal het regiment des regter vleugels, links, dat des linker vleugels regts afgemarcheerd zijn; d. i. in het 1ste geval komt het linker vleugel-bataillon in de eerste linie; het regter in de tweede linie, enz.; in het laatste geval heeft het omgekeerde plaats. Met deze opstelling kan er een opmarsch

regts en links uit de tweede linie op de eerste plaats hebben, in welk geval de bataillons, volgens hun nummer komen te staan. Bij een gelijk aantal bataillons in de 1ste en 2de linie, heeft er geene overvleugeling plaats en dekken de bataillons zich onderling. Daarentegen zullen de kolonnen of massa's in échiquier opgesteld worden. Voor de 2de linie wordt algemeen de kolonne-opstelling aanbevolen.

De kommandanten der liniën zullen zich gewoonlijk tusschen de 1ste en 2de linie plaatsen; zoodat die der 1ste achter, en die der 2de voor zijne afdelingen staat.

De batterij der brigade, zal wanneer de tweede slaglinie in kolonne staat, zich tusschen dezelve plaatsen, en wanneer zij in bataille opgemarcheerd is, 30 schreden achterwaarts plaats nemen.

Eene divisie, uit twee brigaden zamengesteld, kan eveneens, vleugel- of slaglinie'sgewijze opgesteld worden. De eerste manier verdient echter den voorkeur, omdat men de troepen meer onder de hand heeft, en de divisie gemakkelijker te bewegen is. In dit opzigt is het dan ook onverschillig, hoe de brigaden tezamen gesteld zijn. De ruimten tusschen de brigades zal 90 schreden bedragen. De generaals kunnen, naar gelang der omstandigheden, de kommando's voor de evolutiën, door hunne adjudanten laten overbrengen, of met de stem uitvoeren; doch de kommando's marsch! en halt! zullen in alle gevallen door hen uitgesproken worden.

Over het dragen van het geweer, worden algemeene voorschriften gegeven, namelijk, in welke gevallen men met geschouderd, gearmd, of geweer over (op de Pruisische wijze) zal marcheren.

Passen. Van de drie passen, welke in het reglement zijn voorgeschreven, zal de gewone pas, voor de gewone bewegingen bijhouden worden; de gezwinde pas zal men aanwenden bij snelle bewegingen, op korte afstanden, of in het gevecht, en de manoeuvreer-pas, bij groote troepen-korpsen, waarbij de gewone pas te veel tijd doet verliezen.

Rigtingen, Frontmarschen, Frontveranderingen. Voor dat de bataillons in de rigting oprukken, stellen de halve directie-kompagniën zich daarin het eerst op. Bij schuinse strekking, als er groote afstanden te doorloopen zijn, zullen de bataillons die het verste verwijderd zijn, hunne beweging, in massa's geformeerd, uitvoeren. De kolonnes der 2de linie zullen in dat geval, voor dat zij zich in beweging stellen, eveneens in massa's oprukken. Als er daarentegen uit de linie bataillons-kolonnes geformeerd worden, dan stellen deze zich vooraf achter eene der vleugel-afdeelingen in massa, welke zich daarna achterwaarts openen.

Bij de frontmarschen, wordt een der middelste bataillons van de 1ste linie, als bataillon van directie aangewezen. De frontver-

anderingen kunnen voor- en achterwaarts op een' vleugel- of midden-bataillon van de 1ste linie uitgevoerd worden. Bij deze, even als bij alle andere ontwikkelingen, wijzen de bataillons-adjudanten de plaatsen aan, waar hunne bataillons moeten komen te staan. Met meer dan eene slaglinie kan er ook front achterwaarts gemaakt worden door de troepen regts-om-keert te doen maken, waarbij alsdan de achterste linie de voorste wordt, en het 3de gelid der bataillons, de frontzijde uitmaken. Voor dat men eene frontverandering uitvoert, zullen de bataillons zich in massa's formeren. De tweede slaglinie zal kunnen gebezigd worden tot verlenging van het front der 1ste linie, of tot het vormen van zoogenaamde flanken.

Marsch-kolonnen en opmarsch uit de kolonnen. Als eene brigade zich in eene kolonne, (zes bataillons achter elkander) zal formeren, dan zal zulks derwijze geschieden, dat de regimenten bijeen blijven, alzoo vleugel- of slaglinie's-gewijze. Dit is ook geldend voor geheele divisien ten opzichte der brigaden. Daar, waar het terrein zulks toelaat, zal men in kolonnen met halve divisie (kompagnies-front) marcheren, en op halve en $\frac{1}{4}$ afstand opsluiten. Er kunnen ook, behalve de enkele, dubbele kolonnen geformeerd worden, ten welken einde de bataillons uit de slaglinieën, twee aan twee neven elkander komen, zoodat alleen de bataillons-tusschenruimten van 12 schreden hen scheidt. Gewoonlijk zijn het alleen de bataillons der 1ste linie welke soortgelijke kolonnen vormen.

Tot het bewerkstelligen van den opmarsch, uit de marsch-kolonne, in slaglinieën, wordt aanbevolen, om de bataillons-kolonnes vooraf in massa's te laten oprukken. Dit wordt ook voornamelijk daar voorgeschreven, waar het nieuwe front niet loodrecht staat op de vroegere directie-lijn. In buitengewone gevallen, waarin in liniën, naar eene niet voorziene zijde, moet opgemarcheerd worden, kan men van de voorgeschrevene nummer-opvolging afwijken.

De echelons-formatie kan telkens, zoowel tot offensive als defensieve doeleinden, met voordeel worden aangewend, wanneer men een partjeel gevecht met eenen vleugel wil openen, als men den anderen wil sparen tot latere ondersteuning. Beide de liniën kunnen te gelijk, of ook de achterste linie alleen, in dezen vorm optreden; in het laatste geval kan de tweede linie zich achter een der vleugels van de 1ste linie, in echelons opstellen, waardoor dien vleugel eene overwigtige kracht wordt toegedeeld; doch in dat geval worden er slechts eenige bataillons van de 2de linie daartoe gebezigd. De echelons op deze wijze geplaatst, zijn dan in zekeren zin, in reserve en beschikbaar om het front der 1ste linie te verlengen. Eveneens kunnen de beide liniën, uit de bataille-stelling, voor- en achterwaarts van de vleugels, of uit de midden, tot de echelons-formatie met bataillons, overgaan, wel-

ker afstand, in dat geval, het $\frac{2}{3}$ van een bataillon lengte zal bedragen. De achterste linie stelt zich daarbij steeds in kolonnen of massa's op. Bij een gering aantal bataillons, kan de 1ste linie zich ook in echelons met divisien (2 kompagnien) opstellen, op eenen afstand van $\frac{2}{3}$ harer front-lengte, doch dan blijft de 2de linie in massa opgesloten.

Uit de echelons-formatie, zal, in geval van noodzakelijkheid, de terug getrokken vleugel in eene schuinsche strekking, in bataille kunnen opmarcheren. Door eenen achtereenvolgenden terugtogt, door middel van het doortrekken der liniën, kan insgelijks eene echelons-formatie plaats hebben, als namelijk de voorste linie deze beweging met eenen vleugel aanvangt — doch moeten de bataillons bij deze vooronderstelling, dit in kolonne of massa's bewerkstelligen. Bij echelons uit het midden der brigaden, zullen steeds 2 bataillons het tweede echelon vormen, zoodat er voor het minst $\frac{1}{2}$ bataillons in linie moeten staan. Twee neven elkander staande brigaden van eene en dezelfde divisie, kunnen echelons uit het midden zamenstellen, terwijl alsdan de twee naast elkander staande bataillons der beide brigaden, het eerste echelon vormen.

Vuurgevecht. Bij groote troepen-vereeningingen zullen de volgende vuren aangewend worden: 1°. het bataillons-vuur; 2°. het gelederen-vuur (hierbij vuurt een geheel gelid van elk bataillon, op kommando van den bataillons-kommandant); en 3°. het tweegelederen- of bataille-vuur. De beide eerste vuren zullen bij voorkeur gebruikt worden, omdat men met deze het vuur meer in de hand houdt. In het vooruitgaan zal men het bataillons-vuur, — in het teruggaan, het gelidvuur aanwenden. In de laatste vooronderstelling beginnen de evene bataillons der 1ste en de achterstaande bataillons der 2de linie, gelijktijdig den terugtogt en echequier, waarna de onevene bataillons volgen. De vuren van verscheidene bataillons, worden achtereenvolgens van den regter naar den linker vleugel gegeven.

Het aflossen der liniën geschiedt naar de omstandigheden, hetzij op de plaats, of door middel van het doorgaan eener linie voor- of achterwaarts. De achterste linie zal daarbij gewoonlijk in kolonne staan, om, indien de voorste in wanorde mogt geraakt zijn, aan die linie meerdere speelruimte te laten. Men zal, voor den vijand staande, deze manoeuvre zoo weinig mogelijk aanwenden, en in het defensieve, nog slechts gedeeltelijke aflossingen doen plaats grijpen.

Tot de verdediging tegen kavallerie, zullen de massa-opstellingen en de holle carre's worden aangewend; de laatste verdienen, om de meerdere ruimten en de langere flanken de voorkeur. Zijn de bataillons echter zwak, dan zal men de massa-opstelling kiezen. De massa's en de carre's zullen in echequier staan; daarom zullen die, uit de 1ste linie, de een of andere op

de midden, bij de 2de linie op de regter vleugel-afdeeling, bij de 3de linie op de linker vleugel-afdeeling der bataillons, geformeerd worden.

De bajonet-aanvallen kunnen in linie en in kolonne gedaan worden. De aanvallende troepen zullen door de naaststaande troepen, op 100—150 schreden regts en links, echelonsvormig, ondersteund, terwijl daarenboven voor eene reserve zal moeten gezorgd worden. Gewoonlijk zullen slechts twee bataillons, het hoofd der aanvallende afdeeling uitmaken, waarvan de tusschenruimten door tirailleurs worden aangevuld. De artillerie rukt mede voorwaarts, tot op het kartets-schot. Als er slechts een bataillon is dat aanvalt, dan zal dit eveneens in drie afdeelingen verdeeld worden; zullende in dit geval eene divisie (2 kompagnien) de aanvallende linie vormen.

Het tiraileren kan geschieden met pelotons uit het 3de gelid, of met geheele afdeelingen. De eerste manier wendt men aan, als de tirailleurs in onmiddellijk verband met de bataillons zullen blijven, en het front der laatsten niet gebroken zal worden. De laatste wijze wordt gebezigt bij verdere detacheringen, b. v. voor de voorhoede-dienst. In deze gevallen zal men scherpshutters uit de tweede linie nemen, om de 1ste niet te veel te verzwakken.

Als slotbemerking wordt de diepe opstelling (in 2 of 3 liniën) nogmaals als weer- en versterkingsmiddel aanbevolen. Of de brigaden en divisien, daarbij op zich-zelfen, vleugels- of linie's-gewijze zullen opgesteld zijn, zal van het doel, dat men door het gevecht zal zoeken te bereiken, en van het terrein afhangen. In het eene geveene geval, kan het onafgebroken tezamenwerken van eene linie, daarentegen in een ander geval, de zelfstandigheid in afgescheidene gedeelten, noodzakelijk geacht worden.

Dezelfde voorstellen, de kavallerie betreffende, behandelen de volgende onderwerpen: *De opstelling van een regiment ligte kavallerie, bij eene brigade zware kavallerie; het sluiten op halven afstand; de uit halve eskadrons gevormde manoeuvreer-kolonne; deplloijement door $\frac{1}{3}$ zwenking der pelotons; directie-veranderingen der kolonnen door $\frac{1}{4}$ zwenking met pelotons.*

In de Oostenrijksche kavallerie-regimenten waren geene voorschriften en bepalingen opgenomen voor de opstelling en beweging van groote kavallerie-massa's. In deze behoefte heeft de veldmaarschalk RADETSKY eveneens voorzien, terwijl hij daarenboven de taktische bestemming der zware en ligte kavallerie heeft vanéén gescheiden. Daarbij is hij van het beginsel uitgegaan, dat het doel der zware kavallerie moet zijn, in groote massa's te ageren, en eene beslissing te behalen, waarbij zij door het kavallerie-geschut wordt ondersteund. De taak die hij der kavallerie oplegt, bestaat in: den aanval en de verdrijving of vernietiging der vijandelijke kavallerie; den aanval, de verdrijving of de vernietiging

der vijandelijke infanterie; den aanval en het wegnemen der vijandelijke batterijen; het te gemoet gaan der vijandelijke kavallerie-aanvallen; het ondersteunen der vleugels; de herstelling van het gevecht, wanneer een gedeelte der slaglinie geworpen is; de dekking van den terugtogt in open terrein; het maskeren van den marsch van een leger; het vervolgen van eenen terugtrekkenden vijand, en eindelijk het verrigten van groote omtrekkende bewegingen. De lichte kavallerie wordt daarenboven nog bestemd: tot de voorpostendienst; tot de verspreide gevechts-orde en tot het inleiden der gevechten; tot het doen van schijn-aanvallen en diversien, tot kleine omtrekkende bewegingen; flank-aanvallen en partijgangers-togten; tot het maskeren der bewegingen van zware kavallerie en tot ondersteuning en voortzetting harer aanvallen.

De opstelling in kolonne geldt als oorspronkelijke opstelling der kavallerie. — Voor de gevechts-opstelling zijn de volgende formatien aanbevolen: Gevechts-opstelling in kolonne en in linie; in échiquier in kolonne en in liniën; in échelons met kolonnen en liniën.

Voor de opstelling van een regiment lichte kavallerie, dat aan eene brigade zware kavallerie is toegedeeld, en voor dat van het kavallerie-geschut, gelden de volgende bepalingen:

1. De regiments-manoeuvre-kolonne bestaat uit eene kolonne met halve of geheele eskadrons-breedte; twee stukken bevinden zich achter de eerste divisie, — vier stukken komen in het midden der kolonne. Bij eene dubbele kolonne zijn de gezamenlijke stukken achter den hoofdtroep, en tusschen deze en de reserve-divisie geplaatst. Bij flanken-beweging marcheren de stukken op de hun maskerende zijde.
2. Bij kolonnen op gelijke hoogte marcherende, bevinden zich de stukken in twee halve batterijen achterwaarts van de laatste afdeelingen der vleugel-kolonnen.
3. De geslotene regiments-kolonne met divisie-breedte, is tot op pelotons-afstand gesloten. Het geschut is achter de kolonne geplaatst; de reserve bevindt zich aan den staart.
4. De front-opstelling is altijd met eene reserve, welke in halve eskadrons-kolonne, achter eenen van de beide vleugels geplaatst is. De stukken in twee halve batterijen verdeeld, stellen zich 20 schreden achter de vleugels der frontlijn op.
5. De échiquier-liniën worden door het vooruitgaan en terugtrekken der evene en onevене eskadrons, gevormd. De afstand der liniën is op 200 schreden bepaald. De reserve-divisie wordt achter een der vleugels van de 2de linie geplaatst. De échiquier-kolonnen moeten, voor het minst, de sterkte van een eskadron hebben, welke met pelotons geformeerd is. De onderlinge afstand bedraagt eveneens 200 schreden. De stukken in halve batterijen verdeeld, plaatst men achter de beide vleugels.
6. De échelons-opstelling bestaat in échelons-liniën met eskadrons-fronten en in échelons-kolonnen met pelotons; deze wor-

den op de halve breedte, door de voorste echelons gedekt. De reserve stelt zich in kolonne achter eenen vleugel op, terwijl de stukken zich achter de laatste meest teruggetrokkene afdeeling plaatst. Bij het inzwenken tot de schuinsche slaglinie, begeven de stukken, in halve batterijen verdeeld, zich op de vleugels, om een kruisvuur te maken; en

7. De opstelling voor den wig-aanval wordt als volgt bewerkstelligd. De middelste divisie gaat met pelotons uit de midden voorwaarts; de regtstaande eskadrons, volgen met pelotons links, — de links staande met pelotons regts voorwaarts, met teruggetrokkene vleugels. De reserve-divisie is achter het midden in aanvals-kolonne, de stukken zijn links en regts voorwaarts.

Bij de opstelling van eene brigade zware kavallerie, van twee regimenten, en het daarbij behoorende kavallerie-geschut, is het volgende bepaald:

1. De brigade-manoeuvre-kolonne, wordt altijd uit het midden geformeerd, met eskadrons-breedte, ten welken einde het regts staande regiment, met halve eskadrons links, en het links staande, met halve eskadrons regts afgemarcheerd staat; — de rigting is op het midden. De kolonne is op halven afstand gesloten. De reserve staat achter- of zijwaarts van hare regimenten in kolonne. De stukken staan achter de laatste afdeeling der kolonne. Alle bewegingen geschieden in korten draf.
2. De kolonnen op gelijke hoogte marcherende, worden met geheele of halve eskadrons op een van de vleugels der regiments-divisiën, met geheele afstanden, geformeerd. De stukken in halve batterijen verdeeld, staan achter de vleugels.
3. Bij de front-opstelling staan de vleugel-divisiën in geopende kolonne, als reserve achter de vleugels der brigade; de stukken staan achter de vleugels.
4. De échiquier-opstelling, is met liniën of divisie-fronten, of in kolonne-stelling in divisie-kolonnen met halve eskadrons. Bij de laatste formatie, zijn de divisiën des regter vleugels, links, en die des linker vleugels regts afgemarcheerd. De afstand der liniën bedraagt 200 schreden. De stukken staan achter de beide vleugel-divisiën van de voorste linie. Op het oogenblik van den vijandelijken aanval op de eerste linie, formeert de tweede linie zich in kolonne.
5. De échelons-opstelling, is met liniën van de frontbreedte eener regiments-divisie, of met kolonnen van halve eskadrons, op de vleugels der regiments-divisiën. De reserve staat in halve eskadrons-kolonne achter de échelons harer regimenten.
6. De wig-opstelling; ook deze heeft in linie- of kolonne-vorm plaats. In het eerste geval wordt zij door echelonnering van liniën uit het midden; in het laatste geval op dezelfde wijze door kolonnen bewerkstelligd. In beide gevallen zijn de vleugels teruggetrokken.

(Het vervolg en slot hierna.)

VELDTOGT

DER

NEDERLANDSCHE TROEPEN

OP

HET EILAND CELEBES,

IN DE JAREN 1824 EN 1825,

ONDER AANVOERING VAN

Z. E. DEN LUITENANT-GENERAAL (TOENMAALS GENERAAL-MAJOR)

BARON VAN GEEN.

INLEIDING.

Er ligt iets opwekkends in de behoefte, welke de geschiedvorschcr bij zich ontwaar wordt, om eenige bladzijden toe te wijden aan den roem van zijnen geboortegrond. Die behoefte verwarmt zijn hart, doet hem wèl, stemt zijne ziel in eenen aangenaamen toon. De taak die hij zich-zelven heeft opgelegd, komt hem licht, gemakkelijk, aangenaam voor, en de uren, dagen, weken en maanden, aan de opsporing van de waarheid der gebeurtenissen en feiten besteed, volgen elkander, in ongestoord genot en met het streelend gevoel van eenen welbesteedden tijd. Ja, die arbeid, hoe moeilijk en vermoeijend somwijlen ook, is aangenaam, wanneer hij iets moet voortbrengen, dat het algemeene, het dierbare goed geldt, — waarin duizenden belang stellen — wanneer de vruchten van dien arbeid, een bescheiden lauwerblad zullen vormen voor den krans, dien voorouders en tijdgenooten om dat goed gevlochten hebben. Nietig en — door onhandige bewerking — wellicht onwaardig om daarin opgenomen te worden, blijft evenwel den werkman de troost over, dat zijne meening even deugdelijk, uit niet minder zuivere bron geput en gevoed is, dan die, welke in dien krans zijn toegelaten.

Met zulke gedachten ondernamen wij eene taak, die, om doel en strekking, aan ons eenige aangename gewaarwordingen beloofde; mogten de laatste ook al niet door onze lezers gedeeld worden; de taak echter, kan niet geheel onnut, niet geheel verwerpelijk zijn. Immers het goldt hier den roem onzer vaderlandsche krijgers, — geenszins gehuld in het donkere van lang vervlogen dagen, maar in het frissche groen van onzen huidigen leeftijd, vergaderd en ingeogst.

Er bestaan meerdere beweegoorzaken, dan die welke alleen aan het vaderlandsche gevoel gerigt zijn, die de, te vervullen taak een glimp van nuttigheid geven, — als men er al geene noodzakelykheid wil innemen. Het belang van den Nederlandschen militairen stand, vordert, en thans welligt meer dan ooit, dat zijne krijgsgeschiedenis niet verdorren, dat zij behartigd, aangevuld en opgeluisterd worde, door het licht der waarheid, en dat zij, daarmede toegerust, optrede, als de krachtigste voorspraak, dáár waar de belangen van dien stand zoo dikwerf worden ter zijde geschoven.

Onze krijgsmagt, geroepen tot verdediging der grenzen van den dierbaren geboortegrond, heeft, ook voor de vroegere tijden, in den klassieken, geleerden BOSSCHA, eenen begaafden schilder harer daden gevonden. Zijne tafereelen, hier en daar donker getint, door de gevolgen der zorgeloosheid van een onhandig bestuur, als lessen voor het tegenwoordige en de toekomst voorgedragen, hebben — wij gelooven en hopen het vurig — veel goeds gesticht. Zij hebben, voor 't minst, den boezem des Nederlandschen soldaats verwarmd, en het vuur der navolging doen tintelen, in zijn onverbasterd, echt Hollandsch bloed. Een verderen natoon hebben wij niet kunnen ontwaar worden; welligt is zij opgevangen, in het gedruis van den effecten handel, in het sieden van den rafineer-ketel, of door het dof en eentoonig geluid van den draaijenden koffijbrander. Hoe en waarom zou men zich ook het hoofd kwelen — wij willen liever niet van het hart meer spreken — om de feiten van hen, die het kleine plekje vaste land, dat men Nederland noemt, hebben beschermd en verdedigd, — zoolang het zeegat nog openstond, om andere solider gewaarwordingen te ontlasten en binnen te loodsden? En dan, als er voor het oogenblik niets meer te verdedigen valt, en die grenzen zich eveneens aanbieden voor het transito van dergelijke aandoeningen *à zooveel ten honderd* — dan toch bestaat er meer behoefte aan het *vergeten*, dan aan het *herdenken*. Immers de Europesche mogendheden hebben de onschendbaarheid van het land gewaarborgd; zij allen hebben gewigtige redenen om die onafhankelijkheid te handhaven; daarenboven, de schutterij is immers dáár, met bannen en achterbannen; en waarom dan zooveel af te zonderen voor een staand leger, de invretende kanker aan 's rijks welvaart en bloei? Het boek der nietloogchenende geschiedenis wordt driftig toegeslagen, — dat van het credit en debet, met echt Hollandsche bezadigdheid geopend, en de ar-

gumenten tegen, doen zich als van zelf, uit de koude cijfers voor: de geest des volks behoudt de overhand, — de zaak heeft zijn beslag.

Wij gaan misschien te ver, in de oppervlakkige beoordeeling van onzen volksgeest, en toch zouden wij het niet wagen, ons oordeel dieper te doen dringen in het Hollandsch kantoor, uit vreeze van meer te moeten aanstippen — van meer oorzaken te vinden, om bitter te worden.

Wij willen al die argumenten, ten dienste der voorgewende gegronde koelheid onzer handelaren, ten opzichte van onze geregelde weerbare magt in het moederland, met rust laten, om de aandacht voor een oogenblik te vestigen, op de groote bronader van onzen handel: de Oost-Indiën. Het bezit daarvan is, zoo wij vermeenen, niet zóó gewaarborgd dan het moederland; en bij de waarborgende mogendheden, zouden er geene zoo gewigtige redenen bestaan, om aldaar de Nederlandsche vlag te handhaven.

Aanhoudend bestookt door inlanders, waarbij de geest van onafhankelijkheid meer en meer veld wint, en waarbij het goud en de aanblazingen van afgunstige vreemdelingen, steeds haren loop houden, staat 's lands weerbare magt dáár, alleen, zonder bannen schutterij; — steeds worstelende voor de zekerheid van dien grooten handel. Door 's vijands vergiftigd-staal en lood bedreigd en getroffen, bezwijkende onder de aanhoudende vermoeyenissen van het nimmer rustende oorlogsleven, stervende aan ziekten van het klimaat, of aan de gevolgen van uitputting en ontbering, verliest echter de Nederlandsche soldaat den moed niet, en hij brengt goedwillig en volhardend, voor drie en dertig en een halve cent daags, eenen kortstondigen leeftijd aan de belangen van den handel ten offer.

Men moet de relazen hooren, van hen die aan eenen steeds dreigenden dood ontsnapt zijn, en in het moederland eenige verademing komen zoeken, over de ontberingen en opofferingen, die den officier, maar in het bijzonder den soldaat, moet verduren, en hoe zeldzaam degenen zijn, die in den schoot des geboortegronds hun gebeente ter eeuwige rust doen bestellen. Die grootsche trekken van gevaarverloochening, van doodsverachting, van zelfopoffering zijn zoovele bewijzen voor het voortreffelijke gehalte van den Hollandschen soldaat, als hij slechts, eenmaal afgescheiden van den mercantielen geest van ouders en betrekkingen, de ontbeeringen, maar ook de hooge waarde van zijnen stand heeft leeren kennen. Wanneer aanhoudend gevaar en voortdurende vermoeyenissen, hem doen

vergeten; dat er, over het algemeen, in zijn moederland, meer aan een goed of slecht gewas der koffij gedacht wordt, dan aan de bescherming die hij aan den rustigen oogst verleent; — hem doen vergeten, dat zijn bloed en zweet met onverschilligheid wordt weggeveegd van het edel metaal, dat herwaarts vloeit, om zich van de deugdelijkheid van den stempel te overtuigen. Die zelfsverloochening is edel, omdat de roem dien hij behaalt, het kortstondig genot, dat hij geniet, zoo zelden buiten de grenzen van zijn bivouack gaat, en het eerste zoo langzaam de zeeën klieft, om zich in het moederland te verbreiden.

Dit is — wij gelooven het volgaarne — de donkere zijde van het krijgsmansleven, in onze overzeesche gewesten; want er doen zich ook voldoeningen voor, welke den soldaat, als eene kleine schadeloosstelling worden aangeboden. Maar welke voldoeningen zijn het? Voorzeker niet die, welke de nijvere handelaar beoogt, wanneer hij zich, na drukkenden kantoorarbeid, aan het genot des gezelligen verkeers, aan al hetgeen levenslust en weelde aanbieden, overgeeft. De soldaat geniet kort, maar het dringt door zijn geheel lichamelijk weefsel, vooral in den avond die eenen gevaarvollen, met roem doorleefden dag, van den volgenden scheidt, waarop het gevaar hem weder verschrikkelijk zal aangrijzen. In één uur zwelgt hij dan meer, dan anderen, in lange jaren: het leven is zoo kort — het wordt door den adem van enkele uren omgeven. — Hij smaakt de genoegens aan zijnen werkdadigen stand verknocht; maar het zijn juist die genietingen, welke den burgerman met huivering vervullen. En dan ontbreekt er iets wezenlijks, 't welk dat genoeg zoude verhoogen, veredelen, namelijk, de algemeene deelneming in datgene wat hij op dien dag verrigt heeft; de bewondering zijner daden, door de zelfsverheffing van het volk op zijne waarde — steunende op de roemrijke feiten der kinderen van het groote gezin. De vruchten van overzeeschen voorspoed en welvaart, met volle teugen en welbehagen te smaken, zich er in te verlustigen, er hoop en verwachtingen op te bouwen voor de toekomst, is geoorloofd. Maar, landgenooten! vergeet dan toch hen niet, die naast God en het beleid van enkele bevoorregten, met hun bloed en met hun gebeente, den grondslag tot die welvaart gelegd hebben; vergeet hen niet, die, even bereidwillig, hun eenigste goed willen ten offer brengen, om die welvaart en voorspoed te helpen handhaven! Wij allen zijn hun veel verplicht; wij zijn hun veel dankbaarheid verschuldigd, en het

zou meer dan koel zijn, hun den tol onzer bewondering, vereering en erkentelijkheid te onthouden.

Wanneer wij door andere glazen dan die van 's lands gewonen speculatie-geest, naar gindsche oorden onze blikken vestigen, dan zien wij ook andere belangen behartigen en voorstaan, namelijk, den roem onzer wapenen, terwijl deszelfs glans ook het lieve moederland bestraalt, en het eene achtbaarheid mededeelt, die den vreemdeling tot eerbied en ontzag dwingt. Dit kan noch mag ons onverschillig zijn, omdat het eene der voorwaarden is, waarop een volk zijne vrijheid en onafhankelijkheid vestigt. Wanneer wij groote en magtige volken ons zien voorgaan in het streelen, verheffen en opluisteren van hunnen wapenroem, dikwerf met veel minder inspanning en tegenstand behaald, en dit als middel zien gebruiken, om zich groot en krachtig te toonen, — waarom zouden wij dan dat voorbeeld niet navolgen; te meer, daar wij ons op daden en krijgsdeugden kunnen verheffen en beroemen, die eene strenge proef kunnen doorstaan?

Neen, de krijgsgeschiedenis der Nederlanders moge niet verdorren, vooral niet die onzer Oostindische wapenbroeders. Wanneer zij in het belang van onzen handel in het bijzonder, en in dat van het algemeen welzijn, reeds zooveel gedaan hebben, dan zijn zij het, die daarenboven met daden en handelingen pleiten voor de ware en onkreukbare voorregten onzer staande weerbare magt. De glans van het gedeelte weerkaatst op het geheel, en eene schendende, woekerende hand op het eene deel gelegd, ontwingt ook aan het andere zijn eenigst levensbeginsel, namelijk: het vertrouwen dat het in het volk, en dat het volk in hetzelve stelt.

Deze en gene beweegoorzaken gaven ons aanleiding tot het doen van onderzoekingen en nasproingen, om eenige officiele bescheiden te verkrijgen over de verschillende veldtogten en expeditiën, welke onze troepen in de overzeesche gewesten hebben gedaan: De veldtogt in 1811, op het eiland Java, door een kundig vorst beschreven en door ons vertaald, ziet sedert 1833 het licht. De expeditie tegen Honemoa, heeft de vluggepen van VERHEUL geschetst; die van Palembang is reeds in het eerste deel van dit tijdschrift opgenomen; over die op Java zelf, van 1823—50, bestaan uitvoerige relazen; die op Celebes in den jare 1824—1825, is slechts hier en daar vlugtig aangestipt.

Bij het doorbladeren van alle de officiele stukken, op den laatstbedoelden veldtogt betrekkelijk, moesten wij ons ver-

wonderen, dat deze expeditie niet reeds vroeger eene welversnedene pen had gevonden, om haar te boeken. Er was ons te veel merkwaardigs om te kennen, in die stukken voorgekomen, dan dat wij konden vooronderstellen, dat het gemis van belangrijkheid de oorzaken waren van dit stilzwijgen. Het voortdurend bezit van Macasser, en welligt van de Molukken, hing toch af van den indruk, welken de kracht der Nederlandsche wapenen op de magtige vorsten van Celebes zoude maken, en van hoeveel gewigt de cijnnsbaarheid van dat belangrijke en fraaije eiland is, moet toch reeds voor lang begrepen zijn.

De oorlog op Celebes stond daarenboven in een zeer naauw verband met die, welke in dien tusschentijd op Java uitbarstte — hetgeen wij in het vervolg zullen aantoonen — en misschien is het niet te veel gezegd, dat van het wél slagen dezer groote onderneming, den goeden uitslag van den veldtogt op Java, afhing. Onze hierboven bedoelde verwondering was derhalve vrij natuurlijk, en niet minder natuurlijk waren de aangename gewaarwordingen, die er in ons oprezen, toen het voornemen om dien veldtogt te schetsen, tot eenen daadwerkelijken arbeid overging.

Drie personen, met hoog staats- en militair gezag bekleed, trokken bij die werkzaamheden voornamelijk onze aandacht. Het waren HH. Exc. de Heer gouverneur-generaal van Nederlandsch Indie, Baron VAN DER KAPELLEN, de luitenant-generaal Baron MERCUS DE KOCK, opperbevelhebber der krijgsmagt in Indie, en de luitenant-generaal Baron VAN GEEN, toenmaals generaal-majoor, opperbevelhebber der troepen welke aan den veldtogt op Celebes deel namen.

Onder het doorzigtvol bestuur des eersten, werd deze schoone parel aan de kroon van onzen wapenroem gehecht, na met eigen oogen zich overtuigd te hebben, hoe onmisbaar dat juweel was; niet om weidsche pracht en glans ten toon te spreiden, maar om vijandelijke hoop en verwachtingen te fnuiken, en het geweken ontzag door de kracht onzer wapens te herstellen.

De tweede, zagen wij, met den belangloosten vaderlands-lievenden ijver, waaraan men zooveel goeds te danken heeft, zorgen, voor de stoffelijke behoeften dezer gewigtige onderneming, en alzoo den eersten grondslag leggen voor eenen gewenschten uitslag.

De derde was hier de voornaamste en werkdadige uitvoerder der wenschen en verlangens der beide eersten; de

man, aan wien de moeilijke taak was opgelegd, om, in weerwil van alle de gevaren, die door deskundigen, *a priori* waren voorgespiegeld, — in weerwil van de mislukking eener vroegere expeditie, eene heerschende doodelijke ziekte onder de troepen, en in weerwil van eenen magtigen en krijgszuchtigen vijand, het Nederlandsche gezag op het eiland Celebes, voor langen tijd te handhaven. Met den naam van een beleidvol en persoonlijk dappere regimentschef, door zijne Fransche krijgsmakkers en overheden, betiteld, — rijk in ondervinding, opgezameld in den werkdadigen oorlog op het Spaansche schiereiland, liet het zich verwachten, dat men van zulk eenen chef de gewichtigste diensten konde te gemoet zien. De uitkomst bekroonde deze verwachtingen, terwijl zijne eerste tropheën, als generaal en chef behaald, uit honderde monden van metaal op Java's kust begroet werden.

Die arbeid — wij herhalen het — heeft ons genoegens verschaft, omdat wij er eene hulde mede konde toebrengen, aan den zoo dikwerf verguisden en miskenden geboortegrond, aan de regering van onzen eersten Koning uit de dynastie van Oranje-Nassau, aan het beleidvol bestuur der hierboven genoemde hooggeplaatste personen, en aan de dapperheid en volharding onzer troepen.

Tot staving van het belangrijke dezer onderneming, hebben wij haar doen voorafgaan van eenen vlugtigen blik op de aardrijkskundige en statistieke bijzonderheden, als ook op de vroegere geschiedenis van het eiland Celebes. Wij oordeelden dit van te meer belang, daar deze als minder bekend moesten voorondersteld worden; en datgene wat er over dit eiland geschreven is, te verspreid voorkomt, om het in alle handen te vermoeden. Wat wij in het werk van VALENTIJN, in dat van Z. E. den luitenant-generaal J. BARON VAN DEN BOSCH, over de Nederlandsche bezittingen, in de reistogten van J. VAN OLIVIER Jz., D. H. KOLF, Q. M. R. VERHEUL, in de aardrijkskundige werken van MALTE-BRUN, CANNABICH, RITTER, G. LAUTS, P. P. ROORDA VAN EYSINGA, en anderen, en in de verhandelingen van het Bataviaasch genootschap niet gevonden hebben, is ons door ooggetuigen, en door welwillende mededeelingen aangevuld geworden. Andere bijzonderheden zijn in de tien hoofdstukken, welke over den veldtogt zelve handelen, opgenomen en verspreid. Voor het laatste hebben wij de officiele bescheiden, rapporten en briefwisselingen benuttigd, om zoo getrouw mogelijk aan de waar-

heid te blijven. Daarom vermeenen wij, dat het onderhavige geschrift niet geheel van belangrijkheid ontbloomt zal zijn, vooral voor die onzer jonge lieden, die uit neiging of roeping, zich voorbereiden tot de dienst in Neêrlandsch Indië. Of het als eene waardige bijdrage tot de lands historie in aanmerking zal komen, daarover moge deskundigen beslissen, terwijl wij voor ons geenszins aanspraak maken op eenige verdiensten ten opzichte van hare samenstelling.

J. C. VAN RIJNEVELD.

NASCHRIFT. Wij hebben dadelijk de inleiding van het werk over den veldtogt op Celebes, dat reeds ter perse gelegd is, opgenomen, om een overzigt te geven van het doel en de strekking van deze bijdrage tot onze Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Andere fragmenten, voornamelijk dezulken, welke de belangrijkste krijgsefeiten dezer gewigtige expeditie tot inhoud hebben, zullen later volgen, zoodra slechts de eerste hoofdstukken der octavo uitgave, inhoudende eenige aardrijkskundige en geschiedkundige bijzonderheden van Celebes, afgedrukt, en de platen gereed zullen zijn.

Deze inleiding zal — zoo wij hopen — aan onze lezers de overtuiging geven, dat wij onze zwakke krachten hebben willen beproeven aan de samenstelling eener geschiedkundige pleitrede, geheel in het belang van ons staand leger. Daardoor toch, konden wij gelijktijdig een prikkel daarstellen tot verhooging der achting, welke wij aan de kleinen, en schijnbaar nietige plek gronds onzer geboorte, zoo ruimschoots verschuldigd zijn — iets dat, naar ons beste weten, zoo noodzakelijk is, om de liefde tot dat land levendig te houden. Wij hebben, — is het niet regtstreeks, dan toch zijdelings — willen aantoonen, dat het geenszins mannelijke denkkingskracht of wijsheid kan genoemd worden, om het gewigt der staten en volken altijd met centenaars af te wegen; maar hunne krachten, hunnen invloed te berekenen, naar het vermogen dat zij weten voort te brengen, — uit hunne daden, eenen maatstaf van vergelijking te vormen, — dit is het doel, dat de wijsgeerige beoordeelaar steeds voor oogen moet hebben. Het vertrouwen op eigene krachten, laat zich alleen op eene dusdanige beoordeeling gronden; maar dat vertrouwen mag niet blind of roekeloos de toekomst te gemoet gaan en het denkbeeld doen ontstaan, dat de dooden alles gedaan hebben, om ons eens regt op ons gemak te zetten; want de gebeurtenissen van den dag, die in onze tijden, als eenen electricien

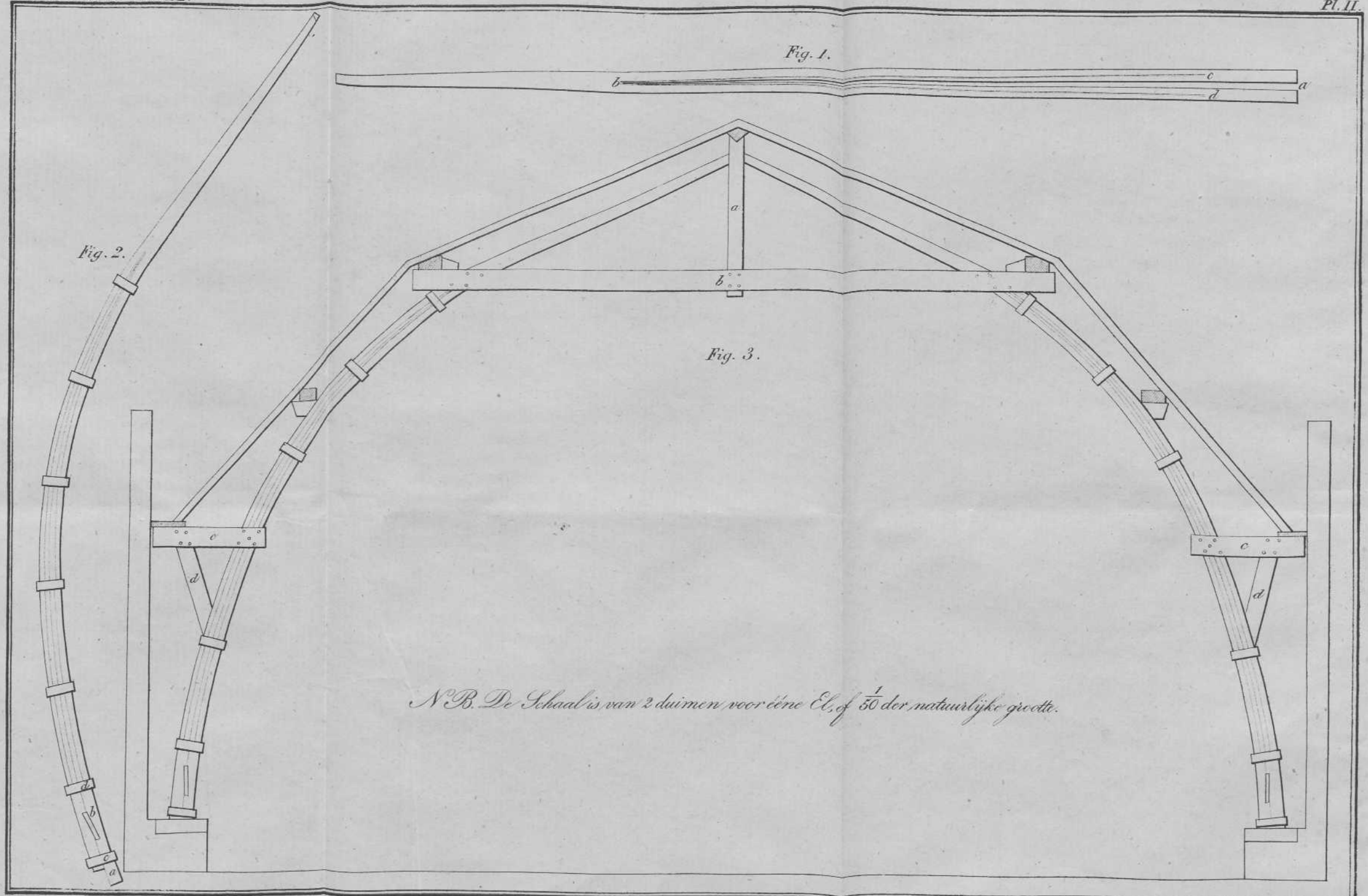

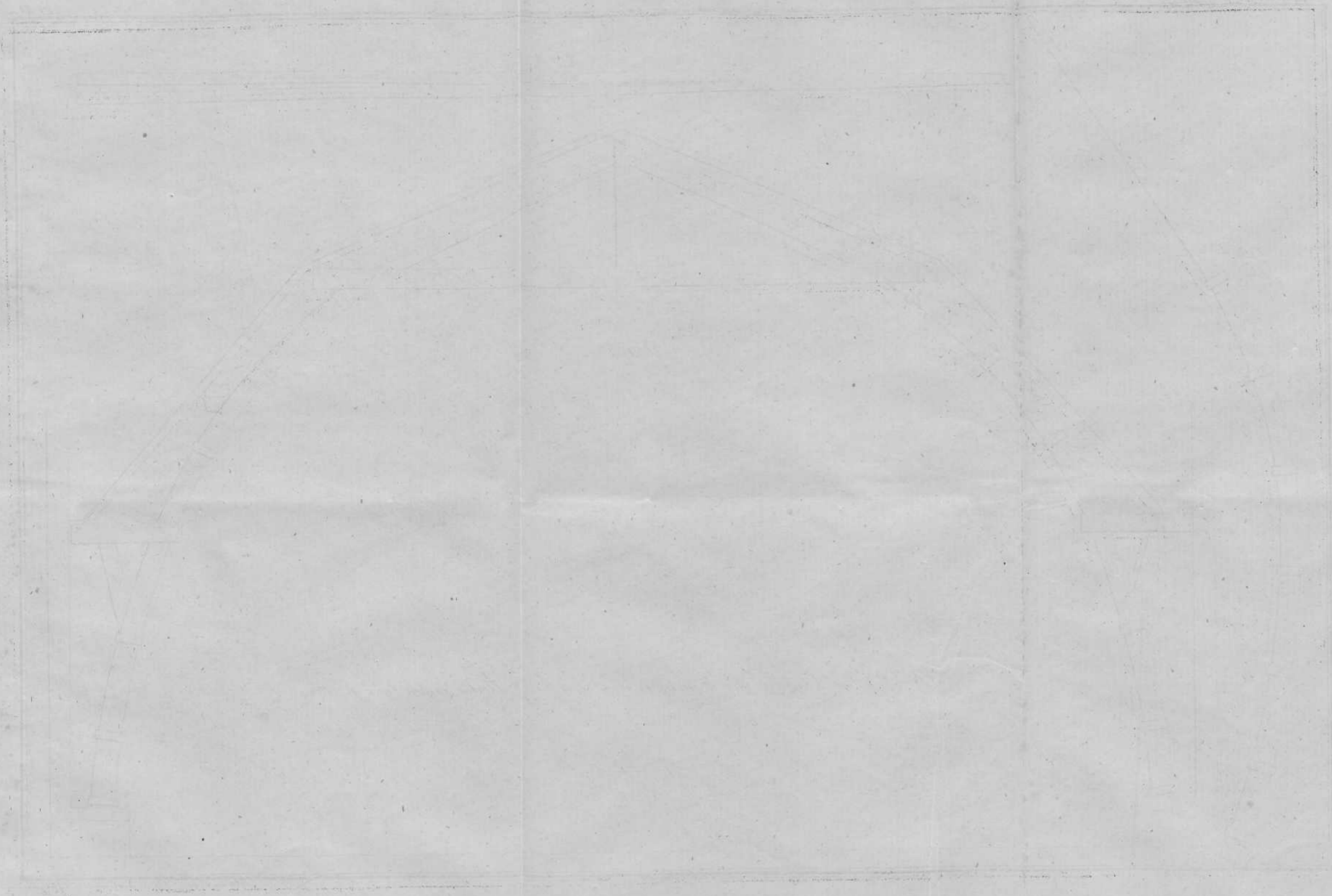
Fig. 3.

Fig. 2.

Fig. 1.

N.B. De Schaal is van 2 duimen voor eene El. of $\frac{1}{50}$ der natuurlijke grootte.

Steend. van I.D. Steerwald te 3 Hoge.

vuurstroom, van eenen onbewolkten horizon worden uitgeslingerd, kunnen onverwachts krachten opvorderen, die heden versmaad worden. De naaste toekomst kan het leven geven aan schijnbare toevalligheden, die de fijnste berekeningen der staatswijsheid verschalkten. De gunstige aanbiedingen van het oogenblik te benuttigen, vereischt eene altijd bereidvaardige kracht; geluk en belooning, eerbied en achting waardig te zijn, kan alleen door toewijding, alleen door inspanning en opofferingen van velerlei aard, verkregen worden. Ook een kleine staat kan, te midden van een schuddend woelen van staatkundige gebeurtenissen, op het tooneel treden, hoogst vermogend door de magt, die de onverwoestbare eenheid tusschen het volk en de regering ontkiemt, en die aan zijnen invloed, op de omringende staten, waarmede hij *leven*, waarmede hij *handelen* moet, eenen grondslag als van oorspronkelijk graniet vormt. Hoog aangeteekend op de meetschool der volken, hoog aangeschreven in de algemeene achting, gesteund door eenen ijzeren wil, geschraagd door eene vastberadenheid, die de roekelooze aanmatigheden van anderen verlamt, kan zelfs de kleinste staat, zoodanig toegerust, aan groote wereldgebeurtenissen het hoofd bieden, haar eene beslissende wending geven, en durft ook dan eene belooning, aan deszelfs diensten geëvenredigd, inroepen.

Dit alles kan verkregen, kan daargesteld worden, als men zich maar niet geheel en al overgeeft aan de drijfveeren van den speculatie-geest; wanneer men zijnen roem, zijne achtbaarheid en zijne krachten, slechts niet tegen de koude cijfers wil doen opwegen. Staatkundige verbindtenissen, zijn — men heeft er de proef van genomen — in onze dagen *actes de non valeur*, en ongelukkig is de kleine staat die daarop vertrouwt. Neen, in den eigen boezem moet eene kracht wonen, die het toeval en de toekomst kan trotseren, en die het dak van het nijvere gezin, tegen de stormen van het staatkundig verkeer der volken, behoed en beschermd. Op die kracht de aandacht te trekken, haar in de achting der openbare meening te versterken, het nut van haar bestaan, door sprekende bewijsgonden te staven dit is het doel, dit is de strekking van een geschrift, dat wij stuksgewijze ook aan de lezers van dit tijdschrift zullen aanbieden.

V. R.

OVER

HET MAKEN VAN DAKEN,

VAN GEBOGEN GREENEN JUFFERS TOT DAKSTOELEN.

DOOR

DEN KOLONEL DER ARTILLERIE

BAKE.

Kort nadat ik in het 1° stukje van het 5° deel van het *Tijdschrift ter bevordering der Nijverheid* (1833), op eenige weinige bladzijden, beschreven had, hoe men zich tot het maken van daken en bij het bouwen van bruggen, bedienen konde van, op eene bijzondere wijze krom gebogen greenen boomen, juffers genaamd, bood zich bij het bouwen der grofsmederij te Leyden, voor mij de gelegenheid aan, om onder mijne directie, vijf groote en twee kleinere werkplaatsen dezer fabriek, van zulke daken te voorzien. Na deze constructien met het beste gevolg te hebben bestierd, en nadat eene ondervinding van drie jaren, mij van de echtheid en van de doelmatigheid van dezelve heeft overtuigd, reken ik mij verplicht, de aanwending of het gebruik van deze daken, vooral voor ruime bergplaatsen, zooals wagenschuren, houtloodsen, fourage-magazijnen, enz., te moeten aanbevelen.

De vijf groote werkplaatsen, welke ik van deze daken voorzien heb, hebben elk, op eene lengte van 12 ellen, eene breedte van ruim 13 ellen, en in elk dezer lokalen, wordt het bijna 9 ellen hooge dak, door de twee schildmuren, en twee, 4 ellen van elkander staande, dakstoelen gedragen, hebbende men in deze gebouwen geen ander hout dan de vier gebogen juffers, welke paarsgewijze, op eene hoogte van 7 ellen boven den grond, door tot hanenbalken dienende dennenplanken, aan elkander zijn verbonden; latende zodoende eene zeer fraaije ruimte, geheel onbelemmerd open. Men kan rekenen, dat men in deze lokalen, per strekkende el schuur, onder de hanenbalken, eene onbelemmerde ruimte van $59\frac{1}{2}$ cubiek ellen heeft.

Voor het maken dezer dakstoelen (voor de groote lokalen) heeft men genomen greenen juffers, lang 11 ellen, van onderen dik 5 palmen, en aan den top ruim 2 palmen.

Deze juffers heeft men tot op 5 ellen van het boveinde, door eene zaagsnede, over de lengte ab , *fig. 1*, in twee gelijke deelen gedeeld. Vervolgens heeft men van b af, ter wederzijde van deze doorsnede ab , eene zaagsnede bc , tot op eene el van den onderkant gemaakt.

Na zodoende deze juffers in vier platen verdeeld te hebben, blijvende deze platen in *b*, in *c* en in *d*, paarsgewijze aan elkander verbonden, is men tot het buigen van dezelve overgegaan; liggende dezelve tot dat einde op den grond, en, om bij deze bewerking de platen te zamen te houden, sloeg men touwen stropen om deze doorgezaagde juffers en zette het ondereinde van dezelve vast. Vervolgens boog men deze greenen boomen langzamerhand, tot dat zij de bogt hadden bekomen, welke men op den grond had uitgeslagen.

Dit buigen gaat zeer gemakkelijk, vooreerst omdat elke plaat op zich-zelve buigt, en ten tweede, omdat door de zaag eene zekere hoeveelheid hout is weggenomen, waardoor de ruimte in *b* is ontstaan, in welke, bij deze buiging, de einden der platen *b c* en *c d*, zich kunnen voegen.

Bij dit buigen schoof de helft, welke den binnenkant der bogt moest uitmaken, langs de andere, en hier en daar stak het ondereinde van dat gedeelte *a*, *fig. 2*, voorbij het ondereinde der buitenste helft uit: Dit uitstekend gedeelte zaagt men er af, en men maakte een vierkant gat *b*, *fig. 2*, van hetwelk de middelste zaagsnede de diagonaal uitmaakte.

Nadat men ter wederzijde van dit gat, om dit onderste gedeelte van deze juffers, eenen ijzeren band gemaakt had, sloeg men met geweld, in deze vierkante opening, een stuk hard hout; waardoor men den boom in zijne kromme gedaante hield. Het uitstekende einde van dit eenigzints wigvormige stuk hard hout, zaagde men af, nam de touwen stropen weg en schoof in derzelver plaats, ijzeren banden van $1\frac{1}{2}$ duim breedte, om deze gebogen juffers.

Daar de boomtop-einden dezer juffers schoorsgewijze met pen en gat in den makelaar moesten bevestigd worden, zoo deelde men de dikte van dit boveinde in drie gelijke deelen, latende het middelste gedeelte tot pen staan.

Na alzo de juffers elk afzonderlijk, de gewilde bogt gegeven te hebben, bragt men dezelve paarsgewijze op het terrein, alwaar het gebouw moest staan; legde dezelve in de positie, in welke de dakstoelen staan moeten, neder; stak de boveinde der juffers in den makelaar *a*, *fig. 5*, en plaatste, de tot vereeniging der beide juffers, vereischte hanebalken, *b*, *fig. 5*. Daar deze verbinding de buigzaamheid niet moet hinderen, zoo werd dezelve daarbij aan de beide juffers aangebragt, alwaar de zaagsnede ophield. Dit niet doorgezaagde boomeinde, hetwelk men aan deze greenen boomen geeft, is en blijft dus regt.

Tot hanebalken nam men twee dennen planken, van 8 duim dikte, 2 à 5 palmen breedte en eene lengte van 5 à 6 ellen. Op de plaats alwaar deze op haren kant staande planken, tegen de juffers moesten vastgemaakt worden, nam men, in de rigting, in welke juffers tegen deze planken aankwamen, on-

geveer $\frac{2}{3}$ van de dikte der planken weg, en daar men dit aan de beide zijden deedt, zoo bleef tusschen de twee planken eene ruimte van 14 à 15 duim. Daar nu de twee ellen lange makelaar, bestemd om den nok van het dak te dragen, 16 op 20 duim dik was, en met het ondereinde tusschen de boven bedoelde planken moest vastgemaakt worden, zoo werden deze planken een weinig in het hout van den makelaar ingelaten, en vervolgens vastgespijkerd.

De twee op deze wijze gebogen juffers, tot eenen dakstoel vereenigd, werden alsnu door middel van eene schrank over-eind gebragt, terwijl de ondereinden in de holtten geplaatst werden, welke men in de steenen neuten, bestemd om den dakstoel te dragen, gemaakt had.

Deze blaauwe steenen neuten, waren elk op een metselwerk hetwelk $\frac{1}{2}$ el boven den grond uitstak, gelegd, en hadden in het midden eene cirkelvormige holte van 3 palmen wijdte, en $1\frac{1}{2}$ duim diepte. Om nu aan deze steunpunten alle mogelijke vastheid te geven, had men in de funderings-putten van deze muurtjes, twee kruislings over elkander gelegde dennen planken, elk van 8 duim dik en 1 el in het vierkant, gelegd, en op deze funderingsplaten, welke lager liggen dan het laagste zomerwater, de bovenbedoelde beertjes opgetrokken.

Om op deze dakstoelen het dak te plaatsen, zoo maakte men op ruim 4 ellen boven den grond, aan de bedoelde steelen, de blokkeels *c c* vast, welke, even zoo als de hanebalken, bestonden uit twee op hare kant staande dennen planken, welke 8 duim dik, 2 à 3 palmen hoog en 1.5 ellen lang waren. De bevestiging van deze planken aan de juffers, was hier op gelijke wijze als beschreven is, met betrekking tot de hanebalken, en even zoo als de makelaar, tusschen de tot hanebalk dienende planken, vastgemaakt; evenzoo was het boveinde van het korbeel *d d*, tusschen de tot blokkeel dienende planken *c c* besloten. Op de blokkeels werden vervolgens de 57 duim breede, en 8 duim dikke, eiken gootplaat, vastgemaakt. De beide schildmuren werden tot op de hoogte der goot-platen, vierkant opgetrokken, en van daar tot op de hoogte der hanebalken, met eene vermindering van 15.66 tot op 6 ellen opgemetseld; en nu bepaalde men door het spannen van lijnen, van den eenen schildmuur tot den anderen, de plaatsing der vier gordingen, van welke de twee bovenste op de uitstekende einden der hanebalken en de beide anderen, door middel van klossen, op de dakstoelen moesten rusten.

Van de einden der op de twee makelaars rustende nok, gingen de hoekkepers naar de muurplaten, welke op den bovenkant der schildmuren lagen, en zodoende ontstond het geraamte van een schilddak.

Men lag de spanribben op eenen afstand van 5 palmen van

elkander, voorzag dezelve op de gewone wijze van pánlatten, en dekte het dak met blaauwe pannen, zoodat het dak reeds geheel bestond vóór dat men de gevel-muren van het gebouw had opgetrokken. In deze gevel-muren maakte men poorten van ruim drie ellen wijdte en bijna 4 ellen hoog; en ten einde den gevel een minder onbevallig voorkomen te geven, trok men de borstwerings-muur tot op $1\frac{1}{2}$ el boven de plaat op, blijvende zodoende de goot en een gedeelte van het dak voor het oog verborgen. Tusschen het dak en deze gevel-muren, bestaat dus geen direct verband; alleen heeft men door middel van ankers, deze muren aan de blokkeels van het dak verbonden.

Wilde men deze gebouwen geheel van hout maken, en dus de gemetselde schild-muren weglaten, dan zoude men op de einden even zulke dakstoelen kunnen zetten, bij welke men, des verkiezende, de bovineinden der juffers boven de hanebalken zoude kunnen weglaten, en zodoende door het plaatsen van eene gootplaat op de tot hanebalk dienende planken, een schilddak zoude kunnen maken. In dit geval zou het echter raadzaam zijn, de tot blokkeel dienende planken, van de eene juffer tot de andere te laten doorgaan en dezelve door twee stijlen te ondersteunen.

Ter aanbeveling van deze constructiën van daken, meen ik hier nog het volgende te moeten bijvoegen:

1°. Deze daken zijn veel minder kostbaar, vooreerst wanneer men eene wijde spanning noodig heeft.

2°. Daar de dakstoelen niet op de zijdemuren staan, zoo behoeft men geene zware muren, om het dak te dragen, hetwelk eene zeer aanzienlijke besparing aanbrengt, vooral bij gebouwen, welke, uit hoofde van hunne breedte, een zwaar dak moeten hebben.

3°. Men heeft in zulk een gebouw, tot het helpen dragen der kap, geene standvinken noodig, en bespaart daardoor, en door het weglaten der kapbinten en kapstijlen, veel hout, en wint veel in ruimte; en eindelijk

4°. Zijn deze daken zeer geschikt voor gebouwen van een tijdelijk gebruik, welke men naar verkiezing op de eene plaats afbreekt, ten einde dezelve op eene andere plaats te zetten.

BAKE.

BIJDRAGEN

TOT

DE KRIJGSGESCHIEDENIS

VAN

NEÉRLANDSCH INDIE.

TWEEDE BIJDRAGE.

De in September van dit jaar, zoo beleefde uitnoodiging, om den *Militairen Spectator* met eenige bijdragen van het in Indiën voorgevallene, te vermeerderen, noopt mij aan de redactie, eenen togt naar Bonjol, doch vooral den terugtogt van daár, mede te deelen. Als de redactie het waardig keurt, deze bijdrage op te nemen, zal mij zulks zeer aangenaam zijn.

Na den ongelukkigen opstand van Bonjol, in Januarij 1855, hetwelk schier door geheel de Padangsche bovenlanden gevolgd werd, was de aankomst van troepen, van commissarissen, ja zelfs van Zijne Excellentie den Commissaris-Generaal van Neêrlandsch Indië, op Sumatra's westkust hiervan het gevolg.

De rust in de Padangsche bovenlanden zooveel mogelijk verzekerd zijnde, werd door Z. E. den Commissaris-generaal voornoemd, in de maand September van dat jaar, den last gegeven, om het verraderlijke Bonjol weder in bezit te nemen. Van drie zijden zoude de aanval geschieden. Eene kolonne uit de Padangsche bovenlanden, de tweede uit Rau, en eindelijk de derde uit het regentschap Priaman, langs Tikoe.

Bij deze laatste kolonne was ik, in mijne betrekking als civiele kommandant van bovengenoemd regentschap, gevoegd.

De komst van den luitenant-kolonel (thans generaal-majoor titulair en raad van Neêrlandsch Indië) *Elout*, was het teeken van het vertrek onzer kolonne, omstreeks 500 man sterk, door ruim 800 à 1000 Maleische hulptroepen gevolgd.

Van Mingaupau, de laatste plaats waar nog eene bezetting van ons lag, werd onze marsch met de meeste voorzorg op het vijandelijke grondgebied voortgezet. Daar het nu geenzins mijn doel is, om mij bepaaldelijk bij datgene, wat op dien marsch is voorgevallen, op te houden, zij het genoeg te vermelden dat wij op drie dagreizen van daar, voor Pankelang, den vijand ontmoeteden, welke zich te dier plaatse op eenen steilen berg genesteld had, en ons den doortogt betwistte. Stormenderhand werd de door hem vervaardigde sterkte ingenomen, waarbij onder vele anderen, ook nog de brave luitenant *Rietveld* sneuvelde, waarna wij verder marcheerden, tot aan het plateau Kotta-Gedang.

Van daar werd er een detachement aan den oever der rivier Massang gelegen, en wachteden wij tijding van de overige twee ko-

lonnen, ten einde met zamenbang te ageren; naardien het, niettegenstaande alle aangewende moeite, onmogelijk was, regtstreeks eenig berigt van eene der laatsten te bekomen.

Na eenige dagen vruchteloos wachten, gaf de luitenant-kolonel *Elout*, den kapitein (thans luitenant-kolonel) *Bakker*, last, om met de regter halve kolonne, tot Prantantongang op te rukken. Van dien last kweet de genoemde kapitein zich met dat gelukkig gevolg, dat hij zich in de gelegenheid bevond om eene, door den vijand verlatene, redoute of benting, zijnde een ruim vierkant, met vier voet hooge wallen omgeven, in bezit te nemen.

In mijne voornoemde betrekking belast zijnde met het beheer der levensmiddelen voor de geheele kolonne, zoo was ik dikwerf verplicht tot Tikoe terug te gaan, ten einde van daar rijst, vleesch, arak, spek, enz., te verzamelen en te vervoeren, terwijl, tegen alle verwachting, geene levensmiddelen op onzen marsch te bekomen waren, aangezien de onderworpenen vijanden, op vele slinksche wijzen ontdoken, of wel hunne kampongs hadden verlaten. Tijdens mijn verblijf op een dezer reizen, te Tikoe, vernam ik, dat een huzaar, belast zijnde met brieven van extra spoed, dezelve bij het overzwemmen van eene der rivieren, verloren had. Onverwijd om afschrift daarvan verzocht hebbende aan Z. E. den commissaris-generaal, had zulks echter het nadeelig gevolg, dat onze kommandant, vier of zes dagen te laat, den last ontving, van onverwijd te retireeren, daar de twee vroeger genoemde kolonnen genoodzaakt waren geweest, terug te trekken, hetwelk ook onzen terugtogt ten gevolge moest hebben.

Thans zijn wij tot het punt genaderd, waarvan het mijn doel was, bepaaldelijk nader te spreken.

Onze linker halve kolonne stond steeds op het plateau Kotta-Gedang, met een detachement van hetzelfde aan deze zijde van de rivier Massang (omstreeks een uur van daar) en de regter halve kolonne, drie uren verder, te Prantantongang. Van onze hulptroepen, had een groot gedeelte, wegens het niet vooruittrekken en het weinige dat hier te plunderen viel, ons verlaten. Een dag te voren was, door een ongelukkig toeval, ons magazijn van levensmiddelen, in brand geraakt, en met alle mogelijke moeite, was er slechts weinig gered kunnen worden. Het vooruitzicht was derhalve alles behalve aangenaam; want door de nederlaag der twee kolonnen, had de vijand de handen ruim, kon zijne magt zamentrekken, en was het terugtrekken uit 's vijands land voor ons, daar wij reeds zoover gevorderd waren, dat zelfs de kapitein *Bakker*, reeds tot aan het voorgebergte van Bonjol genaderd was, en wij dus in twee dagen tijds voor de hoofdplaats konden zijn, een aller-moeijelijkste taak.

Natuurlijk werd er begonnen met gemelden kapitein *Bakker*

bij ons terug te trekken, en werd ik gelast, kennis van het voor gevallene te geven, en hem zijnen terugtogt te doen aannemen. 's Morgens vroegtijdig vergezelde mij de luitenant-kolonel *Elout*, tot aan de dezerzijds van de rivier opgeworpene sterkte.

Bij onze aankomst vernamen wij, dat de weg tot Prantantongang door den vijand was afgesneden; verscheidene moorden op enkele manschappen onzer hulptroepen waren reeds gepleegd, en het was, zonder een sterk detachement, niet mogelijk verder door te dringen.

Met alle mogelijke moeite bekwam ik twaalf Maduresche soldaten, en met een veertigtal Maleijers, kwam ik er echter, geheel onverwacht en ongestoord aan. Het gezicht eener Hollandsche vlag was met regt een benijdenswaardig iets; de vijand was al stouter en stouter geworden; dag en nacht was alles onder de wapenen.

Na met den kapitein *Bakker* geraadpleegd te hebben, deed ik, ingevolge mijnen last van den luitenant-kolonel *Elout* ontvangen, de hoofden dier hulptroepen, aldaar gelegerd, bij mij komen. Hier dient wel bij aangemerkt te worden, dat dit geene Maleijers uit het regentschap waren, maar insgelijks Padries van de kanten van het strand.

Eene zekere *Pito Magé*, groot koopman te Katiagan, die het steeds met den vijand gehouden had, en wiens woning en pakhuizen bij eene onzer expeditiën, in December 1851, verbrand en vernield waren geworden, was daarbij tegenwoordig. Zijne zwager was de regerende vorst, onder wiens bevel de hulptroepen waren gekomen. Het was dus te vooronderstellen, dat wraak wegens het vroeger gepleegde (ofschoon zij zich later onderworpen hadden) en vrees voor de Bonjolers, hen zouden aanzetten, om ons niet ongestoord van daar te laten gaan. Met genoemden *Pito Magé* en zijnen zwager sprekende, meldde ik hun het voornemen, om mij met de helft der kolonne van den kapitein *Bakker*, op weg te begeven naar de rivier Massang, en wel, ten gevolge den last van den kommandant der kolonne, om dien weg weder zuiver te maken, waartoe ik ook de handmortier, benevens de amunitie, aldaar aanwezig, met mij zoude nemen. Het plan was, dat, indien deze list gelukte, de kapitein *Bakker*, een half uur na mijn vertrek, met het overige gedeelte zijner manschappen, mij in alle stilte zoude volgen, om, als het ware, mij te gemoet te komen, en door eenen achter te laten brief, *Pito Magé* van het voorgevallene kennis te geven, met de uitnoodiging, om nog dien nacht, zoo behoedzaam mogelijk, met de zijne naar hunne kampongs terug te trekken. Doch hoe zal ik mijne verwondering schetsen, toen, nadat ik alles zoo waarschijnlijk mogelijk had medegedeeld, gedurende welken tijd ik zeer bedaard werd aangehoord, *Pito Magé* mij lagchend antwoordde, dat onze

terugtugt een geheel ander doel had; — dat hij zeer wel wist dat de kolonne van den majoor *Eilers*, uit Rau, duchtig slaag had gehad, en wel zoodanig dat zelfs zijne gekwetsten en munitie in handen des vijands waren gevallen, en dat het met den majoor *de Quay*, van de Padangsche bovenlanden niet beter was afgelopen. Gelukkigerwijze was mijn antwoord oogenblikkelijk gereed, en hem geen tijd latende zich over mijne verwondering te verheugen, vroeg ik hem, daar hij het zoo goed scheen te weten, wat dan nu wel zijn voornemen was. Ik kon gerust met de kolonne aftrekken was zijn antwoord. Zij zouden dien nacht zelfs naar hunne haardsteden retireren.

Pito Magé echter niet vertrouwende, wist ik hem te bepraten, dat hij met mij medeging naar den luitenant-kolonel *Elout*, hetgeen natuurlijk met veel belofte op belooningen en hem hoog op te hemelen, vergezeld ging. Genoeg, hij nam het voorstel aan, en een half uur daarna, was ik met de helft der kolonne reeds op marsch. *Pito Magé* steeds aan mijne zijde, met het heilige voornemen, bij de minst onrustige houding van zijne of zijner vrienden zijde, hem ter neder te stooten. Dit alles gelukte volkomen. De vijand bleef onbewust van mijne beweging; wij trokken met alle behoedzaamheid terug, kwamen aan de rivier *Massang*, zonder vijand gezien te hebben, (want die enkele sluipmoordenaars hielden zich natuurlijk schuil) en bragt mijnen gast bij den kommandant voornoemd. Geen half uur na mij, was ook de kapitein *Bakker*, ongelet tot aan de overzijde der rivier gekomen, toen zich aldaar een hevig geweervuur van de zijde des vijands opende, hetgeen evenwel geen hinder toebragt, daar het zonder de genomene maatregelen, ja welligt bij een uur oponthoud, zeker bloedige gevolgen gehad zoude hebben; dewijl het bleek, dat de vijand te laat van ons vertrek verwittigd was geworden, en de onzen ingehaald hadden, toen zij reeds buiten gevaar waren.

In het breede werd nu over onzen verderen terugtogt geraadpleegd. De grootste voorzorg was echter het medevoeren van den houwtser en den drieponder, benevens de munitie, op den oever der rivier geplaatst.

Genoegzaam *Koelies* (draggers) tot het trekken en vervoeren van beiden, waren er niet voorhanden; dewijl, tegen verwachting, er op dien dag ongeveer honderd dier *Koelies* eigen-dunkelijk naar *Kottagedang* waren teruggegaan.

De mogelijkheid hen te bekomen, bestond ook niet; want alvorens de order tot hunne komst van plateau *Kottagedang*, gegeven te hebben, was stellig de nacht verlopen, en de retraite door den vijand wederom moeilijker gemaakt. De weg van daar tot het plateau voornoemd, gaat door een digt bosch; drie aanzienlijke hoogten bevinden zich in hetzelfde, waar twintig geoefende manschappen meer nadeel kunnen toebren-

gen, dan een geheel bataillon in de vlakte. De eerste zorg van den kommandant was alzoo, op die punten een officier met een dertigtal manschappen vooruit te zenden, die bij onzen doortogt zich aan ons moesten sluiten.

Niettegenstaande alle berekeningen, was het onmogelijk de beide stukken mede te nemen, en toen was het wederom *Pito Magé* die ons hielp. Eene groote schuit (*sampang*), dat ons onbewust was, lag aldaar, en stelde hij voor, den houwtser door twee zijner vertrouwdste lieden, de rivier af te brengen, alwaar zij door eene kanonneerboot zoude overgenomen kunnen worden. De nood maakte deugd, en hoewel de vijand zich steeds aan de overzijde der rivier vertoonde, werd hij ingeladen, en ongemerkt ging het daarheen. Met evenveel behoedzaamheid werd de munitie uit de kistjes genomen, en in de bedding der rivier begraven. Van tijd tot tijd begroette onze drieponder de *Padries*, en ten half elf ure trokken wij naar het plateau terug.

Een ruim getal schildwachten herhaalden het «*alles wel!*» successivelijk, tot dat de laatste, na zich nog eenmaal gehoord te doen hebben, onverwijld aan de kolonne aansloot. Het vuur bleef op het bivouac branden, en wij waren stellig reeds ver weg, eer zij ons doel begrepen hadden.

Die togt ging ook gelukkig, hoewel het slechtere gevolgen konde gehad hebben. Bij het overgaan der eerste hoogte, na onze voorwacht reeds verkend te hebben, vuurde een inlandsch soldaat op ons, hetwelk ten gevolge had, dat de *Maleijers*, zonder naar mijn roepen te luisteren, terugschoten, en zich een hevig geweervuur opende. Met moeite deed ik dit eindigen, en het kwetsen van eenigen der onzen, was hiervan het gevolg.

Zulk eene panische schrik had er toen onder onze hulptroepen plaats, dat zij een hunner geblesseerden, aan de zijde van den weg lieten leggen, zonder in staat te zijn hem mede te nemen, ofschoon zij zeker waren, dat de aankomst van den eersten vijand, hem zijnen dood berokkende. Belofte noch goede woorden konden dit tegengaan, en bleef, helaas! die arme man daar liggen, jammerende en kermende om hulp van zijne landslieden.

Den volgenden dag zoude onze verdere terugtogt plaats hebben. De hulptroepen verminderden echter hoe langer hoe meer, zoodat ik nauwelijks in staat was, de *vivres*, enz., mede te nemen. De vijand bleef ons steeds op zijde, terwijl de grond overal bezaaid was met *Ranjoes* (korte bamboesjes met een punt, zoo fijn als eene naald, die in het gras verborgen staan.)

Door een bosch trekkende, werden de twaalf *Maleijers*, die onze drieponder trokken, tweemaal vernieuwd, daar zij dood of gekwetst, bij het stuk werden nedergeschoten, en zulks alles zonder vijand te zien. Zij-patrouilles waren hier niet te

bezigen, om het moerassige en ondoordringbare dier wouden, waarin de Padries zich wisten te nestelen.

Geene der Maleijers was meer te bewegen, om tot voortbrengen van het stuk de behulpzame hand te bieden, zoodat eindelijk eenige inlandsche soldaten hiertoe gebezigd werden. Met de grootste moeite voerde men de gekwetsten mede; terwijl men van tijd tot tijd eenen ongelukkigen vermoorden Maleijer zag liggen, die, uit vrees, vroeger waren weggegaan. Zoo kwamen wij eindelijk te Loeboe-Ambalo, waar wij een detachement hadden achtergelaten. Het verblijf op die plaats was ook alles behalve aangenaam. Daar toch waren in Januarij van datzelfde jaar, eenigen der onzen vermoord geworden, en met ijzing zagen wij dien grooten boom, daar op den Bazar, waaraan een Europeaan destijds gebonden was geweest, toen de kinderen, uit de omliggende dorpen, zich in het lanswerpen, op zijn lijf oefenden, tot dat hij bij die marteling den laatsten snik gaf.

Steeds werden er detachementen vooruitgezonden, om de hoogten te bezetten, hetgeen niet zonder groote moeite gelukte. Zeer zelden ontmoetten wij met den hoofdtroep de vijand; zijn doel was alleen om ons af te matten en sluikenderwijze te vermoorden; daags zware marschen, des nachts geen oogeblik rust; immer aanhoudend vuren rondom het bivouac. Om kort te zijn: van Boekiet-Meninjant naar Minganpau, wegens dienstzaken vooruitgezonden zijnde, hetwelk de laatste marsch was, van omstreeks drie uren, ontving ik brieven van onzen kommandant, en ging een eind wegs terug, om bringer van dezelve te zijn.

Ik had het geluk hem de benoeming te overreiken zijner buitengewone aanstelling tot kolonel, en op onzen vriendschappelijk (die aldaar voor het eerst sedert een geruimen tijd, wederom fatsoenlijk was) wenschten wij Z. H. Ed. Gestr. daarmede geluk, alle levendig gevoelende, dat ons behoud aan hem te danken was, want zonder zulk eenen chef, met zooveel bekwaamheid toegerust, was niet alleen ons geschut en munitie niet behouden gebleven (ja zelfs niets hebben wij achtergelaten) maar zou ook waarschijnlijk onze behoudene terugkomst nimmer bewerkstelligd zijn geworden.

Alleen blijft mij hier overig te zeggen, dat de houwitsers goed teregt is gekomen, maar dat de kolonne, aan de gevolgen der vermoeijenissen, zwaar heeft geleden.

Van alle de officieren van de kolonne, was de kolonel *Elout* en ik, de eenige die niet ziek werden; vele werden het zeer ernstig, en de kapitein *van der Plas* bracht daaraan zijn leven ten offer.

Doesborgh, J. C. BOELHOUWER,
den 25. November 1859. 1ste Luit. 1ste Afd. Inf.

HET

PERCUSSIE- OF SLAG-GEWEER,

ALS OORLOGSWAPEN IN INDIE GEBRUIKT.

Hetgeen in n°. 7 des vorigen jaargangs van den *Militairen Spectator* gezegd is, met betrekking tot het nuttig gebruik der percussie-geweren, in den oorlog op de westkust van Sumatra, is sedert nog nader bevestigd, door eenen, dezer dagen, uit Indië ontvangen brief, geschreven door een man, welke door zijnen rang en door zijne betrekkingen tot het Indische leger, het beste in staat is, om zekere belangrijke bescheiden hieromtrent te kunnen geven.

Terwijl bij sommige personen nog eenige twijfel bestaat, omtrent de vraag, of het gunstig oordeel, betreffende de op Sumatra's westkust gebezigde slaggeweren, ook betrof de aldaar gebezigde bussen, of alleen toekwam aan de onder de directie van den kolonel *Bake* aangemaakte, en in 1827 naar Java gezonden, slaggeweren; zoo doet de bovenbedoelde brief, allen twijfel dienaangaande verdwijnen, dewijl de schrijver van denzelve (d.d. 5. Julij 1859) zegt: « *De wapens welke ik als nuttig, ja zelfs nuttig voor het Indische leger beschouw, zyn de infanterie-geweren met bajonetten en percussie-toestel, in 1827 uitgevonden. Ik heb my daarvan vollen overtuigd by de belegering van Bonjol, in 1837, en ook levens gezien, dat niet alleen de Europeaan, maar ook de inlander, er vaardig en goed mede omgaat, en dat de man, er eenmaal mede bekend zynde, het ongaarne mist, ja het verre de voorkeur geeft, boven het Silex-geweer.* »

Minder gunstig is het oordeel van den schrijver, betreffende de oude, ter percussie ingerigte bussen, in 1850 naar Indië gebragt, en spoedig als onbruikbaar ter zijde gelegd. De onbruikbaarheid van deze wapens, is niet toe te schrijven aan het systema der percussie, dat weinig verschilt van dat bij het bovenbedoeld infanterie-geweer toegepast; maar wel aan het gebrekkige van deze oude, slecht gemaakte wapens, van ongelijke constructie en kaliber, welke zeer vele herstellingen vorderden, en welke herstellingen door het niet gelijkmatig passen van de remonte-stukken op alle de bussen, zeer bezwaarlijk waren.

Over het geheel is het oordeel van dezen, door eene veeljarige dienst in Oost-Indië, voorgelichten officier, niet gunstig over het gebruik van bussen in dat land, zeggende onder anderen: « *Eene bus is alleen goed voor volmaakte schutters,*

en dan nog alleen in een niet groot getal; want de soldaat in Indiën, hoezeer ook veel verstrooid vechtende, moet altijd in staat van tegenweer zijn met zyne bajonnet; zonder dat, wordt hy ligt in het doorsneden terrein — wat meestal nog zeer begroeid is — afgemaakt, zonder tegenstand te kunnen bieden. Ook is er by het Indische leger te veel mutatie, door ziekte en sterfte, om een korps scherpschutters met vrucht op de been te houden.»

Weinige met zeer goede bussen gewapende scherpschutters, in hinderlagen verscholen, kunnen uitstekende diensten bewijzen; doch voor den, in het vrije veld op zich-zelf agerenden man, is een goed infanterie-geweer met bajonnet, van veel meer nut. De hartsvanger op de bus geplaatst, maakt dit wapen ongeschikt om als schietgeweer gebruikt te worden, en is een zeer slechts verdedigings-wapen, tegen den met sabel of lans gewapenden kavallerist en tegen den infanterist, welke een geweer met bajonnet heeft.

In eene, bij dezen brief gevoegde nota van aanmerkingen, betreffende de verbeteringen, welke men aan het voor den soldaat bestemde slaggeweer zoude kunnen aanbrengen, gaat de volgende zinsnede vooruit:

«Het is ontegenzeggelyk, dat by de jagtgeweren steeds de nieuwste uitvindingen worden aangebragt, en dat deze, zoo ze niet doelmatig bevonden worden, spoedig worden afgeschaf, zoodat eene algemeen aangenomen inrigting by deze geweren, welke reeds sedert jaren bestaat, stellig als doelmatig kan beschouwd worden.»

Als zoodanig beschouwt men de volgende:

1°. De bevestiging van den loop, door middel van eenen, aan de hak van de staartschroef aangebragten haak, passende in eene holte, welke zich bevindt in den onderkant van den staart, voor de staartschroef; blijvende dit gedeelte der staartschroef door middel der kruisschroef, bij het uitnemen van den loop, op de lade bevestigd. Deze inrigting maakt het uitnemen van den loop gemakkelijker, en men vermijdt daardoor het beschadigen der lade, tot welke het uitnemen van den loop met de staartschroef, thans veel aanleiding geeft.

2°. Om verschillende redenen beschouwt men het bevestigen van den loop op de lade, door middel van pennetjes of schuifjes, (zoo als bij het Engelsche infanterie-geweer en bij de bussen) als te verkiezen boven de bevestiging door middel van banden.

Men rekent deze wijze van bevestiging even zoo hecht als de andere, en ten aanzien van de voorkeur welke men aan haar meent te moeten geven, pleiten de volgende beweegredenen:

a. Het bruin maken der loopen oordeelt men zeer nuttig, vooral in Indië, alwaar het klimaat het aanhoudend poet-

sen der loopen nog meer noodzakelijk maakt, en waar het op eenen minderen afstand zichtbaar zijn der geweren, in den oorlog van veel nut is. Dit bruin maken der loopen kan niet wel plaats hebben, zoo lang men den loop met banden omgeeft; daar telkens als men de banden afneemt, een gedeelte van het bruin, hetwelk den loop bedekt, wordt weggenomen; en

b. Door het weglaten der banden, kan men den visier-korrel welke nu op den beweegbaren bovenband staat, op den loop zelven plaatsen, waardoor men meerdere zekerheid verkrijgt met betrekking tot de juiste plaats van denzelven.

c. In plaats der uitgesneden wang in de kolf, zoude men het nuttiger oordeelen, hierbij, even zoo als bij de jagtgeweren, op die plaats eene verhevenheid tot het aanleggen der wang te hebben.

Y.

IETS

OVER HET RIGTEN VAN HET GESCHUT OP DE KUST-BATTERIJEN.

Bij het verslag dat wij in het vorige nummer gaven, van de Proesse eener verhandeling over de kustverdediging, door den majoor der artillerie J. M. ENGELBERTS, en uitgegeven door den kapitein der artillerie A. W. DE BRUIN, ontbrak ons de plaats, om daaruit een uittreksel als proeve der bearbeiding te geven. Op dit belangrijk werkje terugkomende, gelooven wij het niet ondienstig, een gedeelte van het vijfde hoofdstuk (*Taktiek der Kust-batterijen*) tot dat doel over tenemen, kunnende dit mede dienen tot staving van ons oordeel, in dat verslag kenbaar gemaakt.

Eer wij overgaan tot het opgeven der regels, die de artillerie in verschillende gevallen, bij het gevecht tegen oorlogschepen heeft in acht te nemen, zullen wij hier eenige bemerkingen laten volgen over het rigten van het geschut op de kust-batterijen.

Misschien klinkt deze zinsnede voor sommige lezers even vreemd als het opschrift van dit hoofdstuk; doch inderdaad kan men slechts op de kusten zelve de overtuiging verkrijgen van het groote verschil, bestaande tusschen het gebruik van het daar op staande geschut, met dat der land-batterijen. Ofschoon de behandeling van dit onderwerp verre beneden de belangrijkheid van hetzelfde moge blijven, vleijen wij ons echter, dat het ons gelukken zal den lezer te overtuigen van het bestaan der taktische regels voor de bediening der kust-batterijen, niettegenstaande, dat daarvan in de werken, die over de artillerie-taktiek handelen, hoegenaamd geene melding wordt gemaakt.

Het goed rigten, waar toe eene juiste beoordeeling der afstan-

129 132

den mede behoort, maakt ontegenzeggelijk het gewichtigste gedeelte uit van de vorming der artilleristen beneden den graad van officier, en vereischt noch te veld, noch in de vestingen binnen 's lands, zoo veel oefening als op de kusten. Alle zwarigheden toch dezelfde blijvende, heeft de kust-artillerist meest al bewegende, en veeltijds snel bewegende voorwerpen te treffen; hij moet daarop met de grootste bedaardheid en tevens weten te rigten, te midden van een allerhevigst vuur; want in de juistheid zijner schoten kan hij alleen een tegenwigt vinden voor de meerderheid, die hij gewoonlijk tegen over zich heeft. Alle soorten van vuurmonden moet hij even goed weten te behandelen, daar bijna alle onder de bewapening der kust-batterijen voorkomen. En wat het altijd moeilijke beoordeelen van afstanden betreft, dit is buiten tegenspraak nog veel bezwaarlijker op het water, dan op het land. De oorzaak hiervan ligt onder anderen in het volslagen gemis aan vergelijkingspunten, bij het beschouwen van een drijvend ligchaam op eene uitgestrekte watervlakte; de verschillende wijzen waarop zich dit voorwerp voordoet, naarmate van de meer of mindere uitdamping en beweging van het water, enz. Om bij het gissen van dergelijke afstanden geene *grose* misslagen te begaan, moet men de ware grootte van den romp en het tuig der verschillende charters van oorlogschepen goed kennen, en zich die voor den geest weten te brengen, ten einde uit de schijnbare grootte, waarop zij zich vertoonen, de afstanden te beoordeelen. Dit is nu wel dezelfde manier als die te land gevolgd wordt, doch de toepassing van beide gevallen is zeer verschillend. De lengte van een man, paard, huisdeur en dergelijke, is toch nagenoeg onveranderlijk en kan daarom tot grondslag dienen; doch dit is noch de lengte van den romp, noch de hoogte van het tuig, zelfs niet bij schepen van dezelfde charters, daar de verschillende volken daaromtrent geenszins dezelfde maten aannemen. Ook tuigt hetzelfde schip niet altijd even hoog; omdat het somtijds bramstengen en boven-bramstengen gestreken heeft, enz. Om den afstand naar de hoogte van het tuig te beoordeelen, wordt dan bovendien de hebbelijkheid vereischt, om deze bijzonderheden te herkennen, alsmede de charters der schepen, en zulks op aanmerkelijke afstanden. Ontbreekt die hebbelijkheid, dan kan een linesschip op 1500 ellen afstands voor eene korvet gehouden worden, dat zich op slecht 1000 ellen zoude bevinden; beide deze schepen zullen zich toch op die verschillende afstanden schijnbaar even groot voordoen, hebben beide drie masten, en zoo ver verwijderd zijnde: voor ongeoeffende oogen, dezelfde gedaante. Op grond van eigene ondervinding gelooven wij te kunnen verzekeren, dat zeelieden alleen in staat zijn, om op deze wijze de afstanden met eenige naauwkeurigheid bij raming te beoordeelen, doch dat het voor den artillerist volstrekt noodig is naar andere middelen om te zien, waardoor *onafhankelijk van de schijnbare hoegrootheid der voor-*

werpen (1) de afstanden nagenoeg op eene eenvoudige en spoedige wijze worden gemeten. Officiëren van verschillende natien hebben dan ook reeds sedert lang getracht dit vraagstuk voldoende op te lossen, zonder daarin nog geheel te hebben kunnen slagen (2).

Na deze uitweiding tot het rigten van het geschut zelve terugkeerende, moeten wij dat van de kanons, mortieren en houwtijfers afzonderlijk beschouwen.

Op welke gedeelten der schepen in verschillende gevallen moet gerigt worden zal later blijken, uit de regels voor het gevecht; hier beschouwen wij slechts de handeling van het rigten in eenen algemeenen zin. Dat van de kanons geeft geene aanleiding tot bijzondere bemerkingen; wanneer de schepen stil liggen of zich slechts zeer langzaam bewegen, alsdan heeft men slechts de gewone regels te volgen. Doch geheel anders is het met de rigting op zeilende schepen; want daarbij ontstaan zwarigheden, die gedeeltelijk uit den weg kunnen geruimd worden, en wederom andere, waarvan het bestaan onafscheidbaar is van de opgegevene omstandigheid. De voorschriften in het exercitie-reglement dienaangaande voorkomende, zijn niet als voldoende te beschouwen, en wij zullen trachten, de regelen aan te geven, volgens welke de rigting, naar ons inzien, op eene doelmatige wijze zoude kunnen geschieden.

Vooreerst, moeten wij doen opmerken, dat ligtelijk de meening konde geboren worden, dat de rigter (*pointeur*) van een kanon op kust-affuit, even zoo moet te werk gaan, als die van een veldkanon, hetwelk toch ook zoo dikwerf op bewegelijke voorwerpen wordt gerigt. Doch dit voorbeeld is hier volstrekt niet toepasselijk, daar het omzetten van laatstgenoemde vuurmonden zeer gemakkelijk en vaardig door een man geschiedt; veroorloovende bovendien het geringe gewigt van den staart der affuit, om zulks zonder schokken te doen. Tot het omzetten van een zwaar kanon op kust-affuit daarentegen wordt eene aanmerkelijke krachtsuioefening gevorderd; zulks moet daarom door twee men-

(1) Het bepalen van den afstand door het meten van den gezichtshoek, waaronder zich een voorwerp vertoont, met den sextant, is aan te veel bezwaren onderhevig, daar alle diegenen, voortvloeiende uit het gebrek aan zeemansoog en kennis blijvende bestaan, bovendien de behandeling van dit instrument nog al eenige oefening vereischt, hetzelfde nergens dan als bijzonder eigendom op de batterijen gevonden wordt, en zelfs daarmede de ware hoogte van het tuig niet gemeten wordt, zoodra het schip, onder zeil zijnde, merklijk overhelst.

(2) De afstandsmeter, waarvan de beschrijving te vinden is in het *Journal des sciences militaires*, no 21, 1834, schijnt ons, om verschillende redenen ondoelmatig. Die van MORITZ MEYER is op kust-batterijen geheel onbruikbaar. In hoe verre eene geheel van de beide voorgaande verschillende afstandsmeter, door den schrijver dezes uitgedacht, aanspraak op doelmatigheid kan maken zal later blijken, na afloop van het vergelijkend onderzoek, waaraan dezelve is of wordt onderworpen. Ten einde de beslissing, dienaangaande, niet vooruit te loopen, onthouden wij ons voor het oogenblik van het mededeelen van nadere bijzonderheden dienaangaande. Waarschijnlijk zullen dezelve wel door het Departement van den Grootmeester der Artillerie aan het wapen worden kenmerklijk gemaakt.

schien geschieden, die nimmer te zamen de beweging zoo juist regelen kunnen als één mensch zulks de zijne kan doen: en waardoor, voor zooveel een der twee nommers (1 en 2) van de bediening, die met dit werk zijn belast, een weinig meer kracht aanwenden dan noodig is, het stuk te veel wordt gedraaid, als wanneer het wederom in eene tegenovergestelde rigting moet worden bewogen enz, (1) Met dit alles gaat veel tijd verloren, en het schijnt ons op zeilende schepen eene gebrekkige wijze van rigten, om dezelve in hunne bewegingen te volgen; terwijl de na te melden niet aan dezelve bezwaren onderhevig is.

Stevent een schip regt op de batterij aan, of daarvan af, dan neemt men eerst de directie, en geeft vuur, wanneer het schip op den bepaalden afstand is gekomen, of wanneer de lading volbragt is, zoo het schip dan reeds binnen werkzaam bereik is.

Beweegt zich het schip in eene ten opzichte van de batterij zijdelingsche strekking, dan begint n° 5 (de pointeur) met het stuk in eene directie te doen brengen eenigzins voor hetzelfde; en wel zooveel als de oefening hem leerde noodig te wezen, opdat hij de tijd zal hebben om bij gissing, nagenoeg de vereischte elevatie te geven, voor dat het schip in het directievlak is gekomen. Zoodra dit nu met het voorste zichtbare gedeelte hetzij boegspriet of galjoen, naarmate van den afstand, het geval is, verbetert hij snel den rigtingshoek. Het laatste moet zeer weinig tijd vereischen, indien de kanonnier geleerd heeft, door het denkbeeldig verlengen van de lijn waarop zich het schip beweegt, bij het eerste gedeelte der rigting (bij gissing) reeds ten naastenbij de elevatie te bepalen; terwijl het ons uit de ondervinding bleek, dat deze hebbelijkheid door eenige oefening spoedig te verkrijgen is. Vervolgens springt de pointeur van het raam, en op hetzelfde oogenblik wordt het stuk afgestoken. Op deze wijze alleen schijnt het mogelijk met zekerheid op zeilende schepen te schieten, en daartoe wordt behalve de aangegevene wijze van rigten, nog verbetering in de middelen ter ontbranding van de lading gevorderd. Immers, het is duidelijk, dat zoo men ingevolge de aanmerking op artikel 133 van het exercitie-reglement, de zunder slechts doet aansteken, *wanneer n° 5 het teeken geeft dat de rigting geëindigd is*, ieder van die kleine toevallen, die dit zoo dikwerf vertragen, genoegzaam kunnen wezen om het schot te doen verloren gaan; en dit verlies wordt dan toch wel niet opgewogen door een paar duimen zunder minder te verbranden. Bezigt men dan nog het voor de kust-batterijen waarlijk gebrekkig ontstekings-middel van oudsher in zwang, dan moet ten minste altijd de zunder worden aangestoken, zoodra n° 5 begint te rigten: want, dan nog zal er altijd eenige tijd verloren gaan, daar de pijpjes met gezwinde lont ge-

woonlijk 2 tot 4 sekonden noodig hebben om het vuur aan de lading mede te deelen. Daarom zijn perkussie- of wel Callenström-sche pijpjes voor de kust-batterijen verre weg te verkiezen, als zijnde vrij van het genoemde gebrek. Vooral de laatste zijn op deze batterijen doelmatig, omdat derzelve gebruik volstrekt geene voorbereidende inrigtingen aan de stukken vordert, zoo als zulks door voldoende proeven volkomen bewezen is.

Het rigten van het worpgeschut op zeilende schepen, waarvan in het exercitie-reglement volstrekt geene melding wordt gemaakt, en dat echter te pas kan komen, zoo als wij dit vroeger aantoonden, moet, wat het nemen van de directie betreft, wel niet op dezelfde wijze als bij de kanons, evenwel naar hetzelfde denkbeeld geschieden. Dit is, men moet die vuurmonden ook niet de bewegingen van de schepen doen volgen, maar wachten tot dezelve in een aangenomen directievlak aan komen, en dan vuur geven. Om het juiste tijdstip gade te slaan, plaatst zich de onderofficier, zoo de vuurmond een mortier is, op den stoel; of beter, op eene kleine opzettelijk tot dit doel gemaakte verhooging, ten einde het kommando *vuur* uit te spreken, zoodra de boegspriet van het schip in het directievlak aankomt. Beweegt zich het voorwerp met veel snelheid, dan zal iedere mortier uit den aard der zaak wel niet meer dan eenen worp op hetzelfde schip kunnen doen, al bezigde men ook eene andere wijze van rigten; is daarentegen de gang van het schip niet snel, dan kan men bij het opvolgen van het hier boven gegeven voorschrift, na den eersten worp, de mortier zoo veel in eens omzetten, dat men tijd genoeg heeft, om dezelve te laden, voor dat het schip in het nieuwe directievlak gekomen is.

Men zoude nu nog kunnen twijfelen, of niet gedurende den vlugttijd van den bom, het schip, bij eene zeer snelle vaart, tijd zal hebben om geheel uit het directievlak te geraken, doch wij zullen aantoonen, dat dit voor groote schepen onmogelijk is. Met eene frissche koelte loopt een goed bezeild schip voor den wind 7 mijlen in de wacht; voegt men nu hier bij het voordeel van eenen stroom (indien het die mede heeft) waarvan de snelheid op eenige deelen onzer kusten gemiddeld 3 mijlen bedraagt, dan blijkt het dat schip onder alle deze zeer voordeelige omstandigheden, echter niet meer dan ongeveer 300 ellen per minuut of 5 per sekonde zal afleggen. (1) En daar de vlugttijd eener bom van 29 duimen, onder 30° afgeschoten, 7,5 sekonden bedraagt voor eene worpsverheid van 600 ellen, zoo volgt hier uit, dat het schip gedurende den vlugttijd van de bom maar 37,5 ellen zal hebben afgelegd; en het projectiel derhalve, alle andere oorzaken

(1) Dit nadeel zal bij nieuwe affuiten (raam-affuiten) door het aanbrengen van een rondsel en tanden aan iedere rol, waarschijnlijk worden uit den weg geruimd.

(1) Hiervan blijkt tevens, dat op het treffen van de kogels, door de vooruitgaande beweging van de schepen, geenen nadeeligen invloed kan worden uitgeoefend, indien men slechts zorgt, dat er bij het rigten en vuur geven geene vertraging plaats hebbe.

die de worpen doen mislukken ter zijde gelaten, nagenoeg in het midden der lengte van een linesschip zal vallen; men herinnere zich dat het kommando *our* wordt uitgesproken, wanneer het voorste gedeelte van de boegspriet in het directievlak aankomt. Men kan hier echter tevens uit zien, dat het werpen tegen kleine vaartuigen volstrekt geene kans van treffen aanbied, zoo dra dezelve eene snelle vaart loopen, en op eenigzins aanmerkelijke afstanden verwijderd zijn; alsmede, dat groote worpsverheden tegen zeilende schepen, al zijn dezelve van groote characters, slechte resultaten moeten opleveren. (1)

De aangenomen elevatie van 30° is niet alleen verkieslijk, uit aanmerking van den korteren vlugttijd der bom, in vergelijking van de vlugttijden onder rigtingshoeken van 45° en 60°, maar ook wegens de meerdere bestrekenen ruimte, en, ten gevolge van dien, grootere waarschijnlijkheid van treffen op den romp van de schepen. Deze rigtingshoek moet dan tegen schepen altijd gebruikt worden, en het ligt buiten allen twijfel, dat daarmede de bom van 29 duimen nog valkracht genoeg heeft, om ten minste door een der dekken van een linesschip te dringen.

KAN DE MILITAIRE SPECTATOR OPTREDEN BIJ DE BERAADSLAGINGEN OVER HET BUDGET VAN OORLOG?

Asinus ad lapidem non bis offendit eundem.

Dezer dagen is ons meermalen de opmerking gemaakt, dat de titel, welke dit tijdschrift draagt, het mede brengt, dat het zich op het standpunt plaatse der tegenwoordig hangende beraadslagingen onzer vertegenwoordigende kamers, en alzoo de bemerkings en bedenkingen, tegen het budget van oorlog gemaakt, op den voet volgt. Het zou — aan te nemen dat de redactie bevoegd ware, zich, op het terrein der discussien te wagen — vrij zonderling moeten voorkomen, dat de redactie, zonder eenige de minste notitie van de grondslagen, waarop de hooge regering hare berekeningen heeft genomen, zich als verdedigster van dat budget, opwierp. De bedenkingen en bemerkings van de sectien tegen het budget van oorlog, worden, wel is waar, *telle quelle*, door de nieuwspapieren bekend gemaakt, en de antwoorden der regering, even zoo geresumeerd; maar zelden zien wij daarin dat licht, dat wij vermeenen noodig te hebben, om de zaak helder genoeg te overzien, om er over te kunnen spreken. De daarop gevolgde verdediging van dat budget, geeft ook geene aanleiding tot uitweidingen; — niet omdat die, op zich-zelve, reeds te uitgebreid en in het breede ontwikkeld is geworden; maar omdat ze ons is voorgekomen van dien aard te zijn, dat *wy*, voor

ten minst, een eerbiedig stilzwijgen in acht moesten nemen. Het noodzakelijk bestaan en de diensten van den militairen stand, in de aandacht der natie aan te bevelen, daartoe gevoelen wij ons geroepen, voortspruitende uit eene algemeene verpligting die op ons rust; — in bijzonderheden en in berekeningen te treden, daartoe zijn wij, bij volstrekt gemis aan bescheiden en wenken, veel te zwak. Wij geven het volgaarne toe, dat sommige der bovenbedoelde bedenkingen, duidelijke blijken dragen, dat er bij onze waardige volksvertegenwoordigers weinige grondige kennis van het *legerbeheer* bestaat; doch dit kan wel niet anders, daar wij het geluk missen van onder de leden onzer wetgevende kamers, kundige militairen te tellen, die in de krijgs-administratie doorkneed, ook een zeker tegenwigt zouden daarstellen, en de beraadslagingen over militaire zaken, op het ware standpunt zouden kunnen brengen. Het is de vaderlandslievende afgevaardigden niet te wijten, dat zij, op dat, voor Hun Edelmoedigen, geheel vreemd terrein (hieronder te begrijpen ook de beide leden, die een tijd lang, op eene eervolle wijze, aan het hoofd van een vrijwillig jagerkorps en een bataillon schutterij gestaan hebben, dewijl zij te veel verstand en te veel doorzigt hebben, om zich daarom, als in het krijgsvak doorwrocht, te wanen) somtijds verkeerd oordeelen. Wij willen ook gaarne toestemmen, dat men sommige dier oordeelvellingen, in algemeene en ruime trekken zoude kunnen bestrijden; maar welk crediet zoude er aan *onze* woorden worden toegekend? En hoe dikwerf zouden die *post festum* wezen op de beredeneerde antwoorden der regering aan de sectien. Neen, wij kennen ons geen ander karakter of geen ander relief toe, dan dat, waarvoor wij kunnen en mogen uitkomen; — vertrouwende dat men van ons niets anders kan noch mag vergen, dan eenige algemeene bemerkings over den stand dien wij voorstaan. Daarenboven gevoelen wij ons niet vrij, niet onafhankelijk genoeg, om te spreken, zoo als wij wel wilden spreken, en reeds meermalen hebben enkele woorden en uitdrukkingen, die zonder erg, en werkelijk zonder bedoeling, aan onze pen ontsnapt waren, aanleiding tot verkeerde uitleggingen gegeven; daarenboven zoude datgene wat wij *heden* met vuur en warmte verdedigden, ons welligt *morgen* als een deliet, als een kwalijk geplaatste aanmatiging, worden aangerekend: *Experientia docet*. In onze eenvoudigheid zullen wij dus voortgaan en ons blijven bewegen in den kring, die wij door stand en betrekking, om ons hebben getrokken. Mogten wij uit deze treden, dan zou de eerste onzer stappen zijn, om het vraagstuk (met niets dan *onbekenden*) te overwegen: *Hoe het mogelyk is, om een militair huishouden van een op de helft verminderd gezin, op een eenvoudiger voet te brengen, en gelyktydig de pensioens-lyst, zoo als ze nu reeds opge maakt is, te verminderen; zonder dat men zoude kunnen zeggen, dat er schreeuwende onregtvaardigheid begaan, en de wetten en voorwaarden, waarop de soldaat zyn bloed en leven aan den Staat biedt, miskend werden; voire même, zonder dat artikel 39 van de grondwet er het minste onder leed*. Een vraagstuk dat onlangs in onze tweede kamer is opgegeven.

DRUKFOUTEN IN N°. 5.

Bladz. 103, reg. 16 v. o. staat: afgezeten; lees: opgezeten.
" 107, " 18 v. o. " laptien; " platen.

DRUKFOUT IN N°. 6.

Bladz. 121, 2e kol., reg. 19 v. o. staat: VAN DER KAPELLEN; lees: VAN DER CAPELLEN.

(1) In de *Mémoires sur la défense des côtes* wordt gesproken van het gebruik der houwtzers à la *Filantois* (eigenlijke bomkanons) «pour la défense éloignée» tot op 3500 toises (6823 ellen!). Wij laten het den lezer over, dergelijke voorschriften naar waarde te schatten.

BIJLAGE VI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRES SPECTATOR, 8ste DEEL, N°. 6.

(Maand December, 1839.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij de vereenigde militaire gen. dienst der land- en zeemagt in Oost-Indie: de heer P. L. Onnen, doct. in de genees-, heel- en verloskunde; de heer F. A. Vernhout; de heer C. C. W. Mandt, doct. in de genees- en heelkunde; de offic. van gez. der 5de kl. J. Munnich, van het 4de bat. art. nat. mil. Tot apoth. van de 5de kl. in het vaste kader van het pharmaceutisch personeel: de tijd. apoth. van de 5de kl. G. Mounier, van het garn. te Harderwijk. Tot plaats-maj. der 2de kl. aan den Helder: de 2de luit. M. H. ter Linden, plaats-maj. der 5de kl. te Naarden. Tot commissaris van politie te Venlo: de 1ste luit. op non-activiteit P. Scheene.

Verplaatsingen.

Bij de 1ste afd. inf.: de offic. van gez. der 5de kl. A. van Valkenstein, van de garn.- en hosp.-dienst te Breda. Bij de 3de afd. inf., bij het 1ste bat.: de 1ste luit.-kwartierm. J. Klapper, van het res.-bat. der afd. Bij de 5de div. van het alg. depôt der landm. n°. 55, eenigen tijd te detacheren: de 1ste luit. J. W. Gotte, van de 5de afd. inf.; de 2de luit. P. F. van Gorkum, van de 6de afd. inf.; de 1ste luit. T. L. Int-hurn, van de 7de afd. inf.; de 2de luit. H. Pfister, van de 9de afd. inf. Bij het 4de bat. art. nat. mil.: de offic. van gez. der 5de kl. J. H. Schiess, van de garn.- en hosp.-dienst te Alkmaar. Bij de 4de afd. inf., bij het 2de bat.: de maj. van Winsheym, van het 3de bat.; bij het 5de bat.: de maj. Ditt, van het 2de bat. Bij de 10de afd. inf., bij het 2de bat.: de 1ste luit. Peperkamp en de 2de luit. Worm; bij het 3de bat.: de kap. van Heemskerk en de 2de luit. van Hadeln, allen van het res.-bat. Bij de 5de afd. inf., bij het 5de bat.: de 1ste luit. W. M. H. Vermin, van het res.-bat.; bij het 1ste bat.: de 2de luit. N. van den Bosch, van het res.-bat.; de 1ste luit. H. Radius, van het res.-bat.; de 1ste luit. C. Keun, van het res.-bat.; bij het 2de bat.: de 2de luit. K. L. Kirsch, van het res.-bat.; bij het res.-bat.: de 2de luit. M. A. D. van Engels, van het 1ste bat.; de 1ste luit. M. Schaap, van het 1ste bat. Bij de 7de afd. inf.: de 2de luit. A. J. N. van Driessen, van de 5de afd. inf.

A la suite bij het 4de bat. art. nat. mil.: de luit.-kol. W. W. Entrup en de maj. F. A. Teyler van Hall, beide van het bat. vrijw. artilleristen. Bij het 5de bat. art. nat. mil.: de 2de kap. A. P. Carré en W. J. Creutz Lichleitner. Bij het 4de bat. art. nat. mil.: de kap. P. Doorman en E. A. Frantzen, en de 1ste luit.-adj. F. J. J. Schepern, alle van het bat. vrijw. artilleristen. Bij de 9de afd. inf.: de maj. F. H. Croes, van de 4de afd. inf. Bij de 4de afd. inf.: de maj. E. C. L. Gall, van de 5de afd. inf. Bij de 5de afd. inf.: de maj. J. Voor den Dag, van de 9de afd. inf. De 1ste luit. plaats-maj. der 2de kl. D. Rembges, van den Helder naar Loevestein. De 2de luit. plaats-maj. der 5de kl. J. T. Gielen, van Breda naar Naarden.

Eervol ontslagen:

De kap. W. H. Doorman, van het 6de bat. art. nat. mil., uit de betr. van komm. van de komp. art. van het 1ste bat. der voormalige 1ste afd. mob. Geld. schutt. De tijd. offic. van gez. der 5de kl.: D. P. van der Pauw, van de 1ste div. van het alg. depôt der landm. n°. 55; A. J. L. Hoelen, van de batt. rijd. art. n°. 10; D. Morée, van de 1ste afd. inf.; de tijd. apoth. van de 5de kl. W. H. J. Breyl, van het garn. te Zutphen; de 1ste luit.-ing. N. van der Wijck, tijd. als zoodanig in Oost-Indie dienende.

Uit de dienst ontslagen:

De tijd. offic. van gez. der 5de kl. R. van Hierschot, van de 1ste afd. inf.; de 2de luit. G. J. Akkermans van de 9de afd. inf.

$\frac{2}{3}$ Gedeelte van het activiteits-tractement verleend aan:

Den luit.-kol. J. S. E. Carteret, werkzaam bij het Departement van Oorlog.

Tydelyk non-activiteits-tractement verleend aan:

Den offic. van gez. der 5de kl. C. A. Grametbaur, tijd. dienende in de 2de kl. bij de 8ste afd. inf.

Gepensioneerd:

De kol. tit. A. Eichholtz en P. Groenia, beide het $\frac{3}{4}$ van het activiteits-tractement genietende.

Overleden.

De maj. Umbgrove, van de 9de afd. inf., en de 1ste luit. F. H. Tindal, van de 1ste afd. inf.

